

Viera Šlesingerová

Viera Šlesingerová

Praha

Česká republika

Rozhovor pořídila: Pavla Neuner

Období vzniku rozhovoru: leden 2004

PLEASE NOTE - this is only the transcript of the interview, the final edited version will be uploaded later

Kazeta č.2, strana A

P: Kdy jste se narodila? A kde na Slovensku?

VŠ: 5.9.1924 v Košicích.

P: A žila jste v Košicích a pak v Praze rovnou?

VŠ: Ne, v Košicích jsem se narodila, protože můj tatínek byl „státní“ inženýr, byl přednostou berní správy a ti se věčně překládali, aby si neudělali přátele, takže já vám to všechno vyjmenuju. Košice, dneska je to Martin, to Svätý tam určitě není, možná že je to Turčianský, kdysi to byl Turčianský Martin. Trnava, to jsou dvě, který si vůbec nepamatuju, Bratislava, tu už si pamatuju, Žilina, tam se mi to moc líbilo, Prešov, až v devětatřicátým „jsme se přistěhovali“. Tady už jsme byli celou dobu.

P: Jaké máte vzdělání?

VŠ: Já mám Filozofickou fakultu tady v Praze.

P: Co jste dělala za obor?

VŠ: Angličtinu, češtinu.

P: Jaký jste měla zaměstnání, vaše nejdůležitější zaměstnání.

VŠ: Já jsem celou dobu byla učitelka, profesorka. Nejdřív jsem se dostala, to se dělala tehdy ta reforma, rušila se gymnázia, takže jsem byla na devítiletce, pak po mnoha letech jsem se vyšplhala, takže jsem byla... to je jedno, učitelka profesorka.

P: To jste učila angličtinu?

VŠ: Na tý základní jsem učila všechno. A později jsem se dostala na „gympl“, potom jsem byla na průmyslovce taky, tak angličtinu a češtinu. Tam jsem učila všechno, to byla hrůza. Nejhorší bylo, když oni mi ze začátku nějak cpali všechno, já jsem totiž nastupovala v Kostelci nad Labem a pak, když jsem se vdala a čekala jsem děcko, to jsem tam jezdila denně autobusem, tak jsem zažádala do Prahy. Tam se na mě podívali na národním výboru a řekli mi - no soudružko, kdybyste měla

matematiku, hned, ale na tuhle aprobaci ne. Jedině na „Národní“. Já jsem řekla - třeba na mateřskou, já nemůžu denně cestovat. Takže jsem došla na Národní, z tý jsem se pak dostala na vyšší devítiletku a pak jsem se dostala do Prahy. No musela jsem do Prahy, jsem tady „měla děti. Sem jsem se vdala.

P: Jak moc pobožní byli vaši doma? V jak moc velký pobožnosti jste vyrůstala, pakliže nějaká byla?

VŠ: Maminka byla pobožná, každé pátek jsme zapalovali svíčky.

P: A měli jste doma košer kuchyni?

VŠ: Košer kuchyni jsme nedrželi a chodili jsme na velký svátky do synagogy, jinak si nevzpomínám.

P: A postili jste se na Jom Kipur třeba?

VŠ: Postili jsme se na Jom Kipur a na pesach jsem vždycky jela s maminkou do Košic k dědečkovi a babičce. Ale to je asi tak všechno. Jom Kipur první byla hrůza, protože to prý tady vůbec neznali, když jsem o tom vykládala. Tam se v předvečer Jom Kipur člověk musel modlit, já jsem chodila do židovské obecné školy, pokud jsem byla v Žilině. A to se prostě člověk modlil a takhle držel kohouta za nohy a ten samozřejmě.. prostě byla to jako taková oběť.

P: A co s tím kohoutem dělali?

VŠ: Ten se potom zařízl. Tedy maminka ho držela, mně stačilo, že jsem musela hebrejsky se modlit, já jsem to moc neuměla a ještě k tomu ten kohout do toho. Prý se tomu říká, někdo mi to řekl, protože tady to většinou lidi neznají, tehdy to bylo ze Slovenska, prý se tomu říká „kepura“.

P: To je hebrejsky nebo jidiš?

VŠ: Nevím. Předpokládám, že to bude jidiš.

P: A to prostě takhle ometal ten kohout okolo hlavy a pak se zabil?

VŠ: Asi ano, co potom s tím kohoutem.

P: Neklofnul vás?

VŠ: Neklofnul. Já jsem taky u toho hrozně vyváděla, je to moje hrozná vzpomínka, protože to byla hrozná věc pro mě. A postili jsme se, na pesach jsem jezdila k dědečkovi a babičce, u nich bylo košer, vlastně.. až řeknu historii manželství tatínka... Tatínek potom nějak dostal nějakou ledvinovou záchvat, když se oženil, a ten doktor říkal, že jestli maminka nechce ho zabít, tak žádný košer. Tak to byl důvod.. je zajímavý, i ti moji pobožní, tedy dědeček a babička, tohle akceptovali. Já si myslím, že tatínek byl velice rád. Ale u dědečka a babičky se drželo košer. Teď si marně vzpomínám, jak to bylo u tety, ke které jsem jezdila, u té tety „Boží“. Tam taky ten její muž byl z velice pobožné rodiny, ale já mám dojem, že nedrželi košer, já si nevzpomínám.

P: Maminka byla Slovenka tedy, mluvilo se u vás doma slovensky?

VŠ: U nás se mluvilo doma česky, protože tatínek byl Čech. Ale maminka samozřejmě, když přišly ty sestry na návštěvu, tak ony mluvily mezi sebou maďarsky, čemuž můj tatínek absolutně

nerozuměl.

P: A ona tedy byla Maďarka nebo Slovenka?

VŠ: Maminka byla maďarská Židovka.

P: A vy umíte něco maďarsky?

VŠ: Já umím maďarsky, můj tatínek ne, protože já jsem byla zvědavá. Protože když si ty moje tety vyprávěly maďarsky, tak já jsem to nevydržela. Já si pamatuju, že jsem si to třeba... vzala jsem tužku a třeba jsem takhle stála u okna, hůlkovým písmem jsem si to ještě nějak psala, takhle jsem to odposlouchala, já jsem se nikdy neučila. Tak gramatiku neumím.

P: Takže vy mluvíte maďarsky, anglicky, německy taky? A ještě něčím jiným?

VŠ: Německy taky. A ještě polsky.

P: Vy jste měla sourozence?

VŠ: Ne.

P: Teď se vás zeptám na manžela. To byl teda pan Šlesinger, a prvním jménem?

VŠ: Jaroslav.

P: A kdy se narodil? A žil v Praze.

VŠ: 28.2.1903 v Chocni, on taky žil na Slovensku. On byl taky na... napíšu to.

P: A nebyl Žid.

VŠ: Nebyl Žid. Byl Žid honoris causa.

P: Co to znamená?

VŠ: Jak se dává titul honoris causa, těm váženým osobám, tak já jsem to říkala takhle, protože on byl vyložený filosemita. Opravdu jeden z mála, snad dva lidi, který jsem potkala a kde můžu říct, že v nich nebyl žádný antisemitismus, a to byl můj muž a ještě jeden můj přítel.

P: A nepřemýšleli jste o tom, že by třeba konvertoval?

VŠ: Ne.

P: A on byl teda Čech rozenej, maminka jeho byla Češka? Česky mluvila?

VŠ: Ano. To byla česká rodina.

P: A jaký měl vzdělání?

VŠ: Inženýr byl, vysokoškolský technický.

P: A zaměstnání nějaký, takový to hlavní?

VŠ: On pracoval taky na berní správě, státní úředník napište.

P: On už zemřel. Můžu se zeptat, kdy?

VŠ: 1981. V Praze.

P: Měl nějaký sourozence?

VŠ: Měl sestru Marii, ta zemřela koncem 40. nebo začátkem 50. let.

P: Ale přežila válku?

VŠ: No, ona nebyla nikde, nebyla Židovka. A bratra, ten taky už zemřel, ten zemřel pozdějc, myslím, že v 70. letech. „nerozumím - něco české“.

P: A máte dceru, předpokládám. A jak se jmenuje?

VŠ: Dceru a syna. Syn se jmenuje Jan a dcera Helena. On ten můj Honza vstoupil do židovský obce. On není Žid a Helena taky, ale přece je tam její muž.

P: Vychovávala jste, nemyslím ani tak k pobožnosti, ale...

VŠ: Že jsem Židovka, to věděli vždycky.

P: A cítili se oni tak být? Vychovávala jste je tak, že i oni jsou Židi?

VŠ: Oni vědí, že jsou částečně Židi, to ano. Jednak Honza vstoupil do obce, tenkrát mu Alena Jelínková říkala - prosím tě, vždyť ten antisemitismus tady vzrůstá. Právě proto „trvá“. Ale „netuší nic“. A dcera... oni to všechno prožívají, čtou o tom koncentráku a věděli to, protože já jsem si celou dobu, i tedy za toho komunismu, já jsem si s tou tetou v Izraeli dopisovala. A ona tady jednou byla taky. Takže to věděli všichni.

P: Může se zeptat, kdy se narodili?

VŠ: Honza se narodil 1951 a Helena 1952 (nebo 1959, nerozumím přesně). Žijí v Praze.

P: Vystudovali vysokou školu?

VŠ: Honza ne a Helena vysokou ekonomickou.

P: Takže Honza má střední vzdělání. A co dělají za práci?

VŠ: Honza má střední vzdělání. Helena pracuje v advokátní kanceláři jako ekonomka a Honza pracuje v bance u počítače, on tam dělá nějakýho programátora.

P: A kolik máte vnoučat?

VŠ: Mám dvě vnoučata, od Heleny. Honza je ženatý, ale děti nemají. A Helena má dceru a syna. Zuzanu jsem vzala jednou do Izraele.

P: Zuzana je vnučka? Kolik jí je? A jak se jí tam líbilo?

VŠ: Ano. Zuzaně je 23. Líbilo, „nerozumím“.

P: A taky se cítí židovsky?

VŠ: Já nevím. Víím, že jsem ji brala na ty.. byly jsme spolu na Schindlerově seznamu a celkem.. protože ona hodně čte, takže dost přečetla z mé knihovny a tam je hodně těch knížek. Jinak byla letos na vánoce v Indii.

P: Teď se dostáváme k vašemu tatínkovi. Jak se jmenoval? Kdy a kde se narodil?

VŠ: Otto Pollak. Narodil se 14.9.1884 v Klatovech.

P: A žil teda potom na tom Slovensku s vámi všude.

VŠ: Ano.

P: A on zemřel v koncentračním táboře nebo před válkou ještě?

VŠ: Ne, tatínek zemřel v Lodži, tatínek spáchal sebevraždu v Lodži, bylo to 11.8.1944.

P: Jaké měl vzdělání?

VŠ: Byl právník. Nedělal advokáta, on byl na tý berní správě jako právník.

P: Takže vlastně jako státní úředník?

VŠ: Ano. On byl JUDr.

P: A jak moc byl pobožnej?

VŠ: Tatínek nebyl pobožnej. Jak říkám, dodržovalo se to, že o velkých svátcích chodil... já si pamatuju taky jako dítě, že když byl v „tý balanktóře“, tak to bylo považováno za čest, ale...

P: On sám nějak vnitřně pobožnej nebyl.

VŠ: On sám vnitřně, myslím, že „nebyl“ pobožnej. Ono se o tom nikdy nemluvilo. A ty věci že se nedržely u nás.

P: Nějaký.. kippu nenosil, nějaký viditelný znamení, zvláštní oblečení, to ne.

VŠ: Ne.

P: A jeho rodiče byli Češi? Rodnej jazyk pro něj byla čeština?

VŠ: Ano.

P: Já jsem viděla fotku, kde byl v armádě. A to se nechal naverbovat nebo musel narukovat?

VŠ: Za první světové. Musel narukovat do rakouské armády, nebyl legionář, mělo to nějaký zvláštní název, něco jako potom vstoupili do těch.. jak se jmenovaly ty oddíly, když „nezabíjet“...myslím to bylo jako domobrana nebo něco.. v Itálii. To nebyli legionáři, protože to bylo už ke konci války. Ale tohle, myslím, bude ještě z té doby, kdy byl v té armádě Rakousko-Uherský.

Já tady mám nějaký fotky, co tatínek dělal, jsem to dostala, to bude určitě on. To je v tý rakouský armádě.

P: Tam byla celou tu válku? On byl od začátku války, celou první světovou válku byl...

VŠ: Víte, jak to je? To se člověk na to ani nějak nevyptával, odkdy tam byl, nevím, zkusíme to nějak vydedukovat. Když byl narozen 1884.

P: To mu bylo 16, to byl dost starej, aby tam byl od začátku války.

VŠ: Já si myslím, že asi jo. Čili on vlastně byl po studiích, zřejmě.

P: A nemluvil o tom, neříkal nějaký - když jsme byli v armádě a tak.

VŠ: Moc ne. Víím, že... měl nějakou fotku, jak byl na koních, a já jsem říkala - je, tys jezdil. No to prý bylo to nejhorší ze všeho.

P: A on měl nějakou funkci? Důstojnickou nebo.. nevíte?

VŠ: Nevím. Asi měl, určitě měl něco, protože měl pučfleka.

P: Co to je?

VŠ: Nevíte ze Švejka, co je pučflek? To byl takový sluha, to byl tedy voják, který byl pučflek. Takže to musel, jako vysokoškolák, určitě. Musel mít nějakou funkci, vysokou určitě ne, ale nějakou zřejmě... nějaká šarže.

P: Měl sourozence, táta?

VŠ: Tatínek měl tři sourozence, myslím čtyři, ale ten jeden zemřel ještě jako děcko. Měl jednu sestru, teta Hermína, pak to byl strejda Pavel a strejda Jaroslav.

P: A ti všichni měli tak rodiny?

VŠ: Ne, ten Jaroslav se neoženil, ten byl nějak zraněn v první světový válce a dostával taky nějaký.. byl invalidní a neoženil se.

P: A tihle jeho sourozenci s rodinami přežili válku?

VŠ: Ten strejda Pavel ne, ti zahynuli celá rodina. Zřejmě v Osvětimi, já myslím, že „museli do jednoho“ z těch rodinných táborů, jak jsem na to koukala, přitom na tom úmrtí je ve stejný den, ne ve stejný den, ale ve stejný rok. A teta Hermína, ta si vzala Nežida, Řezníček se jmenoval, byl profesorem na gymnáziu. Měla dva syny, ona už nežije, z těch synů ještě žije jeden, oni utekli potom.. za války, nejdřív někde byli, jako pracovali, a pak dostali... oni nepracovali společně, oni byli, myslím, dva roky od sebe. A ten Mirek potom dostal nějaký avízo a utek přes hranice, dostal se do Švýcarska, tam ho nejdřív zavřeli, ale měl dost velkou kliku, že ho nevydali zpátky. A pak se dostal do Anglie, nějak k letectvu, ale nikdy ani nevzlétl, jenom nějaký ten výcvik prodělal. A ten žije „v Bolívii“ ještě dneska. Tedy v tom 1948 zase oba odešli s ruksakem přes kopečky a ten strejda byl velkým filatelistou, takže měl dost známých, takže jeli do Belgie k nějakému jeho příteli a podali si žádost na všechny možný vyslanectví a první jim odpověděla Bolívie, takže tam je. Já si

pamatuju, že strejda byl klasickej filolog, latina, řečtina, znal fůru jazyků, oni to dělali tak, že o dovolený jeli vždycky do nějaký země, každej „z nich“ jel jinam a takhle se kluci naučili. A španělsky se naučili prej na lodi, jak jeli do tý Bolívie. Ale italsky uměli, německy, francouzsky.

P: A ten, jak byl svobodnej, ten to taky přežil?

VŠ: Ten nepřežil. Ten žil „nerozumím“ a nepřežil.

P: Teď dědeček, to znamená otec vašeho otce. Dědeček z tátovy strany. Věděla byste, kdy se narodil?

VŠ: Ignác Pollak. Ne, já myslím.. dědeček zemřel, než jsem se narodila, já jsem se narodila ve čtyřřidvacátým roce a bylo mu přes 70. Ale kdy, to nevím. Ale možná, že bych to tady někde mohla najít. Ale jeho žena byla Julie, rozená „Steinerová“. Babička. A ta zemřela mladá, tatínkovi mohlo být.. já nevím, kolem 16, 18 let. Jako mladá.

P: Kdy se narodila, to byste věděla?

VŠ: To bych taky se musela podívat.

P: A kde? Odkud pocházela?

VŠ: Já nevím, jestli Klatovy nebo tam nějaká vesnice nedaleko Klatov.

P: A ten děda?

VŠ: To je totéž. Ale já tam mám nějaký.. protože ozval se mi někdo z Ameriky, kdo pátrá po svých „rodičích“ a tam to je, tam bych to snad našla.

P: A babička s dědečkem žili kde?

VŠ: V Klatovech.

P: Děda měl nějaký vzdělání? Nevíte.

VŠ: Já jsem ho nikdy už nepoznala. On měl velkoobchod uhlím a lihovinami v Klatovech.

P: A byl úspěšnej?

VŠ: Snad jo. Měl tam dům, v tom domě to bylo, a byl velkej Čech, velkej české vlastenec. Byl jedním z prvních, kteří..

P: Měl rád Masaryka?

VŠ: ...když „vstoupil“ do Sokola, měl.. to už nevím.. to se bralo v té době jako samozřejmý. Byl velkej Čech a vlastenec. Potom, až budu vyprávět, jak se naši brali, tam to zopakuju.

P: Jak moc byl pobožnej?

VŠ: Já myslím tak asi zběžně pobožnej.

P: Takovej ten tradiční české Žid?

VŠ: Ano.

P: A byl z český rodiny on sám, z česky mluvící?

VŠ: To já nevím. Mluvil česky. To taky když moje maminka přijela do těch Klatov, když se naši vzali a vystoupila z vlaku a začala mluvit, protože tatínek neuměl maďarsky, maminka neuměla česky, tak museli mluvit německy, tak jí řekl - Helenko, buď budeš mluvit česky, nebo mlč. Tak to jsou důkazy toho, že říkám pravdu, to se u nás tradovalo.

P: Byl děda v nějaký armádě? To asi nevíte.

VŠ: Nevím.

P: A měl sourozence on sám?

VŠ: Určitě měl, protože přece ta, jak jsem říkala ta Máňa že je... určitě měl sestru a myslím, že měl i bratra, ale to nevím.

P: Tak, ještě ta babička.

VŠ: O tý vůbec nic nevím. Protože ona byl už dlouho mrtvá, takže o ní nic nevím. Víím jenom, že nějaká ta... tam byl nějaký sňatek mezi bratrancem a sestřenicí. A teď si marně vzpomínám, kdo.

P: Tak teď se dostáváme na maminku. Maminka se jmenovala teda...

VŠ: „Paszternáková“ Helena.

P: Kdy a kde se narodila?

VŠ: Narodila se 21.8.1896, Buzita, to je nějaká malá obec u Košic. To jsem zjistila, až když jsem si po válce žádala o její rodný list.

P: Žila s vámi tam, kde vy jste mi říkala, o tom Slovensku, jak jste se stěhovali. A zemřela taky v koncentráku?

VŠ: Ano, v Osvětimi.

P: Měla nějaký vzdělání?

VŠ: Já mám dojem, že měla nějaký obchodní... nějaký takový středoškolský vzdělání.

P: A co dělala, byla žena v domácnosti nebo dělala nějakou...

VŠ: Byla žena v domácnosti.

P: Jak byla pobožná, jste říkala, že byla. A ona pocházela tedy, její mateřština byla maďarština? Měla sourozence?

VŠ: Devět. To bývalo, tehdy.

P: Ale aspoň bylo doma veselo.

VŠ: No veselo bylo, jsem vyslechla mnoho historek.

P: A řeknete mi něco o těch sourozencích, co si pamatujete?

VŠ: Já vám je vyjmenuju. Nejstarší byl Izidor. Ten odešel ještě před první světovou válkou do Ameriky a zemřel tam nějak koncem té války, tuším, že tam zemřel. Nevím, kdy se narodil. Od tety Bőži vím, ale jinak ne. Takže Izidor, pak byla „Szereny“, to jsou ty maďarský jména, já bych si to musela překládat a hledat ten překlad k tomu. Káman, Irma, „Szereny“, Ica, takhle se jí říkalo. Helena, Pišta, to byl kluk. Pišta, já mám nějaký slovensko maďarskej slovník, Pišta, Mancy, ta byla nejmladší. Bőži byla mladší než maminka. Pišta je myslím Ištván a Ištván je Štěpán, musela bych si je přeložit.

P: Necháme to tak, jak si je pamatujete, jak jste jim říkala. A teď vaše babička z matčiny strany, ta se jmenovala jak?

VŠ: Berta rozená Schönová.

P: Kdy a kde se narodila byste věděla? A byla Češka?

VŠ: Ne. Ne, byla taky maďarská Židovka.

P: A žila kde? A myslíte, že se tam i narodila, nebo že se narodila někde v Maďarsku, nevíte?

VŠ: V Košicích. (druhá otázka bez odpovědi)

P: A zemřela před válkou nebo...

VŠ: Zemřela před válkou, oni zemřeli oba ve stejném roce, je to asi rok 1936, i s dědou. Asi tři měsíce po babičce zemřel děda.

P: Měla babička nějaký vzdělání? Nevíte. A byla ženou v domácnosti, předpokládám. Byli aspoň trochu zámožný, že měla nějaký pomocnice?

VŠ: Služebnou.

P: Ona byla pobožná hodně? Víc než máma.

VŠ: No samozřejmě, nosila „paruku“.

P: A to máma nenosila?

VŠ: Ne. U nich se vařilo košer samozřejmě. To je tak všechno.

P: A mluvila teda maďarštinou, to byla její rodná řeč.

VŠ: Pravděpodobně mluvili taky jidiš, to je možná.

P: A dědeček z máminy strany se jmenoval? Kde se narodil nevíte.

VŠ: Bernát Paszternák

P: Měl nějaký vzdělání?

VŠ: Měl zřejmě nějaký náboženský spíš. Jaký, to nevím, on dělal „šámese“, myslím. Oni byli hodně pobožní.

P: „Šámese“ dělal v těch Košicích?

VŠ: Ano. A co dělal jinak, to nevím.

P: A oni byli nemocní takhle před tou válkou?

VŠ: Babička zemřela na rakovinu a dědeček na... ale oni už nebyli na „nerozumím“.. dědeček měl mozkovou mrtvici a pak tam dostal, myslím, že to byl potom srdeční „záchvat“.

P: A pamatujete si na ně?

VŠ: Je si pamatuju, velmi dobře. Zvlášť na dědečka, toho jsem měla moc ráda, on byl takovej, jak ho vidíte tady na tý fotce, takovej vysokej, měl ty bílý fousy a vlasy a já jsem mu vždycky říkala, tenkrát jsem „mluvila“ maďarsky samozřejmě - „aransöke nerozumím“, „aran“ je zlatý a „söke“ je plavý, tak zlatoplavý dědečku. Já jsem ho měla moc ráda. Já jsem tam takovej trochu exot. Protože z ne pobožný, ne maďarský rodiny, mluvila jsem česky, „s rodiči jsem teda mluvila“, já si dodnes pamatuju, když jsem tam říkala o pesachu „mámispomi“, což jsem teda musela, protože jsem byla nejmladší tam, a překládala, jak se to vždycky překládá a říká hebrejsky, já jsem to překládala do slovenštiny. Ti se mohli pak utlouct smíchy. Jim to připadalo tak jaksi nepochopitelný, že by se tohle mohlo taky do slovenštiny přeložit. A pamatuju si, že říkali, když dědeček měl ten záchvat, ten mozkový „snad“, no nevím, byl v nemocnici, buďto byl už ten ke konci, ale myslím, že to bylo „předtím“. Tak prostě tam vykřikoval, jak „horuky príjedeme k Blaníkom“. Nebo - přijel. Takže zase nacionalista maďarskej. Oni byli hodně na Slovensku, ti Židi většinou byli Maďaři. Zvlášť to východní Slovensko, Židi z východního Slovenska.

P: Přemýšlel o tom, že by se přestěhovali?

VŠ: Tehdy? Oni už nebyli mladí. Nevím o tom, určitě ne, za mých dob už určitě ne. Neslyšela jsem o tom nikdy- Tak toho jsem měla moc ráda.

P: A tu babičku?

VŠ: Babička byla taková.. moje maminka vždycky říkala, že ta byla tak strašně hodná, že když už s nimi nebylo k vydržení a uhodila je, tak potřebovala na to dvě ruce. Protože neuměla pořádně.. ale babička byla taková... s babičkou já jsem tolik nekomunikovala. Ale s dědečkem ano a.. asi jako malý dítě se vždycky předvádí, tak jsem „dělala moc tam takovýhle věci“. A pak jsem řekla dědečkovi, aby to udělal taky, to si taky dneska pamatuju. A taky si pamatuju, jak na „pu rin“ jsme tam jednou byli taky a.. tedy byl tam ten domek, byl ten „nerozumím - všechny ty“, všechno to, co tam má být, „estrógen, nulach? no estrogen asi ne, ale já to tak rozumím“ a já nevím, co všechno, a já jsem tam... když je člověk jako děčko strašně pyšný na to, že umí pískat. A já jsem si tam začala pohvizdovat a můj dědeček se hrozně rozzlobil a řekl, že - tady v tomto domě se nesmí pískat, to je prostě hrozný. Dodnes si to pamatuju. Byl moc hodnej. Tedy jinak říkali, že jako otec byl přísněj, ale pro mě jako pro děvče byl strašně hodnej a hezkej člověk.

P: Jak se s babičkou poznali, to víte?

VŠ: „Nevím“. Myslím, že měli v tom taky určitou toleranci, protože oni věděli, že naši nejsou, že se u nás nevaří kosher. A když k nám přijeli na návštěvu do Žiliny, tak já si pamatuju, jednak že samozřejmě moji rodiče jim přenechali ložnici a že oni u nás jedli, ačkoli věděli, že tam nejsou kosher naši. Takže tu určitou toleranci měli. Což já taky oceňuju dneska zpětně.

P: A jak se seznámili vaši rodiče?

VŠ: Moji rodiče se seznámili v Košicích, já nevím jak. Maminka měla „nerozumím“, maminka byla moc hezká. Na fotkách nikdy ne, ale jinak byla opravdu moc hezká, moc milá a tak. A měla velkou lásku, „Majne Arpád“, to jméno znám, já jsem se s ním setkala. Byl z židovské rodiny, bohatý snad, já nevím, možná nebyl tak bohatý, ale prostě oni se moc milovali a rodiče jeho tomu nepřáli, že maminka byla chudá. Tak musel slíbit, jak se to dělávalo, na smrtelný postelí tatínkovi, že si ji nevezme. Čili se rozešli a já někdy si myslím, že to byl tak trošičku.. protože tam je byl velicej rozdíl věkovéj taky i prostě ten background taky docela jinej. Ale tatínek byl zřejmě zamilovanej, musel být moc zamilovanej, protože dědeček taky se.. klatovskej dědeček, se taky stavěl proti tomu. Takže když se měli vzít, tak on napsal dědečkovi dopis, dědečkovi už tehdy bylo hodně, protože mu muselo být přes 80, když zemřel. Takže on už necestoval, tak tatínek napsal dědečkovi o svých úmyslech, že tedy s maminkou se chce vzít a poslal k tomu taky fotku. A dostal zpáteční odpověď, já vím z té odpovědi jenom tohle - že jednak.. nejenom, že je Maďarka, ale je z tak pobožné rodiny a je tak ošklivá, že jestli si ji vezme, že ho vydědí. Proto říkám, že ta láska musela být veliká. A tatínka potom, nebo maminku, nevím, koho to napadlo, aby ještě ona napsala dopis dědečkovi.

kazeta 2, str. A

VŠ: Takže na to přišla pak odpověď, že posílá toho bratra na svatbu, toho tatínkova bratra, že on nemůže přijet. A všechno bylo v pořádku a pak byla hned pozvána do Klatov a o tom jsem už říkala, jak moc „měla“ mluvit.

P: A tam jenom přijeli na návštěvu?

VŠ: Ano. Já jsem taky byla v Klatovech, to už dědeček nežil, já už jsem dědečka nepoznala.

P: A maminčini rodiče tatínka brali?

VŠ: Ano, tatínek byl.. ještě větší exot než já. Brali ho, jistě, ale byly tam i určitý rozdíly.

P: Vy jste říkala, že jste se s tím Arpádem setkala?

VŠ: S tím Arpádem jsem se setkala, jednou, to jsme nějak byli v Mariánských Lázních, a on tam byl taky. Nevím, jestli už byl s tou svou ženou nebo ne. A moje maminka vždycky říkala, že moc byl nešťastnej, protože oni neměli děti. Takže když viděl mě, tak nějak si představoval, že mohl mít dceru a tak. Maminka vždycky říkala, že nejhezčí.. ona ho moc milovala, že nejhezčí na tom vztahu bylo to, že to nikdy „neskončí“. Když na to kouká zpětně. A je zajímavý, že si to jméno pamatuju. V životě jednou jsem ho potkala, ale maminka o něm mluvila.

P: Takže nevíte, kde se rodiče potkali.

VŠ: Museli se v Košicích potkat, ale kdy a jak, to nevím.

P: A svatbu měli, předpokládám, židovskou.

VŠ: Měli židovskou svatbu, někde mám svatební fotografie.

P: A ten dědeček s babičkou, jak umřeli před válkou, ti měli židovskej pohřeb taky?

VŠ: Samozřejmě. To se drželo. A klatovský dědeček je pochovaný taky na židovským hřbitově. To vždycky jsem říkala, že to byl první český náhrobní kámen s českým nápisem v Klatovech.

P: To byl ten vlastenec, že. A co tam měl napsaný?

VŠ: Ne, normální, to, co tam bývá německy a hebrejsky, bylo česky.

P: A jestli si to dobře pamatuju, tenhle děda měl ten velkoobchod s tím uhlím a lihovinami a bydleli v Klatovech v nějakým domě?

VŠ: To byl jejich dům, on potom měl hospodyně nějakou, to vím. A když umřel, ten dům podědil ten syn Pavel, ten nejmladší syn. To je taky historka, můj dědeček měl smůlu na svoje děti, tatínek si vzal teda tu maďarskou chudou Židovku, teta si vzala křesťana a Pavel si vzal Betyнку, o níž teda kolovalo, že ta rodina je taková.. že jsou to strašný skrblici, zkrátka děda nechtěl, aby si ji vzal.

P: A ta byla Židovka?

VŠ: Židovka, Betyнка „Vajzlová“. Takže nechtěl dát povolení k tomu sňatku, ale samozřejmě když umřel, tak první bylo.. proto taky víc dědil, než ti všichni ostatní, tak samozřejmě, „že si vzal tu Betyнку“.

P: Vy jste tedy žili s rodiči v Košicích?

VŠ: Já si Košice z té doby vůbec nepamatuju, to jsem musela být ještě miminko nebo velice malý dítě. A taky v tom Martině jsem musela být moc malá. Já jsem do školy začla chodit v Bratislavě. Z Trnavy si pamatuju, vlastně.. já nevím, jestli si to pamatuju, u těch dětí člověk nikdy neví. Já jsem taková skeptická, že nevím, jestli si to opravdu pamatuju, anebo jestli se o tom mluvilo. Že můj tatínek měl vždycky všelijaké záliby. V té době to byl tanec, pak to byl bridž, pak to bylo rybaření. Ale takový.. na pstruhy, kde se chodí, ne kde se sedí. A v té době tedy to byl tanec. A já prý vždycky, když přišel z kanceláře domů, jsem mu připravila židli, aby to mohl doma zkoušet. Tak jestli si to pamatuju anebo jestli to znám z vyprávění, to nevím. To je všechno, co vím z Trnavy. A Bratislavu už si pamatuju, no Žilinu.. v Bratislavě už jsem chodila do školy.

P: V Bratislavě jste začala teda chodit na základku.

VŠ: V Bratislavě jsem začala chodit na obecnou školu, jak se tehdy říkalo, to byla takzvaná cvičná lidová škola. Cvičná proto, že to bylo přifařený nějak k pedagogický škole, nebo pedagogický fakultě.

P: To je to, jak se na vás učili ti učitelé budoucí.

VŠ: Ano. Měla jsem nějakého učitele Musila, který zavedl, tehdy se tomu říkalo globální metoda. To znamená, že jsme se nenaučili číst slabikováním, ale že jsme se učili číst hned slova. A můj tatínek z toho byl hrozně nešťastnej, protože prohlásil, že takhle se nikdy nenaučím číst. A nejhorší bylo

psaní, že nejdřív se psaly jenom linky a dneska se to taky tak dělá.

P: Jak linky?

VŠ: Prostě čáry. Dneska se to taky tak dělá, ale dřív se to tak nedělalo a já dodneška si z toho pamatuju zase, že když jsem se učila -i-, tak tatínek to dělal se mnou. Nahoru, dolů, točit a už byl vždycky tak nešťastnej, že ke konci už mu ten hlas trochu přeskakoval. A to byl nějaký Musil, se jmenoval. Vydal taky nějaké knížky, já jsem je dokonce měla. V druhý třídě jsem měla nějakou učitelku „Chrenkovou“, ta se mi moc líbila. A do třetí třídy už jsem chodila v Žilině, to bylo do židovské lidové školy. A tam jsem měla.. dokonce tady mám fotografii. Z žilinské lidové školy, protože jeden z těch, kteří dneska žijí v Izraeli, ten za tím šel a rozmnožil tu fotografii, tam jsme.. já nevím, která to byla třída, tam jsem chodila třetí, čtvrtou, pátou.

P: Takže to byla základka.

VŠ: A potom se šlo na gymnázium.

P: A na to gymnázium jste taky chodila v tý Žilině?

VŠ: Do začátku tercie, to znamená do začátku třetí třídy gymnázia. A pak jsem chodila v Prešově do pololetí kvarty, já jsem dlouho nebyla v Prešově. A pak jsem přišla do Prahy a tu kvartu jsem dodělala a pak jsem prohlásila, že nebudu chodit do školy, že jsou tam antisemiti. Ještě rok jsem mohla chodit, ale já jsem si prosadila, že „nerozumím“ jsem byla, aby mě naši vzali. Ale kupodivu jsem nebyla tak úplně hloupá, protože tady byla jazyková škola, anglický ústav, pak to bylo přeměněný na Ústav moderních řečí, samozřejmě se to nemohlo jmenovat anglický. A tam byly židovské třídy, tam byly třídy pro Židy. Čili tam jsem žádné antisemitismus nemohla cítit.

P: To bylo v jakých letech?

VŠ: To byl rok 1939-1940.

P: 1940-1941 už se pak vlastně nesmělo.

VŠ: To už se nesmělo. A tam jsem se naučila anglicky.

P: A vy jste měla z toho pražského nebo toho slovenského gymnázia nějaký špatný zkušenosti s antisemitismem?

VŠ: Já si myslím, že jsem jim křivdila. Protože to byla doba, kdy ty třídy byly přeplněné. Protože přišli lidi a děti ze Sudet a potom taky ze Slovenska. To znamená, že třídy byly přeplněné, bylo asi 40 žáků ve třídě. Ti kantoři toho museli mít až takhle. Já mám dojem, že jsem si to skutečně namluvila, teďka v duchu ty kantory odprošuju, protože vím například, stalo se, v devětatřicátým roce byly převezeny ostatky Karla Hynka Máchy do Prahy. A byly vystaveny tam do Národního muzea a školy samozřejmě tam chodily. A naše škola taky. Já jsem chodila do školy na „Lobkowiczově“ náměstí do gymnázia, a šli jsme tedy Slezskou ulicí a nějaký jeden chlapec.. jak on se jmenoval, od B... vystoupil ze školy. Jestli chtěli ti rodiče emigrovat, to nevím, to muselo být asi v květnu 1940. A takhle, jak jsme šli v tom štrúdlu, tak on jel na kole proti nám a kluci na něho všichni volali a on takhle zatočil a narazil hlavou na nákladák a byl na místě mrtev.

P: A co na něj volali?

VŠ: No volali, aby... zdravili ho. Aby jel s nimi, aby šel k nim. Zvali ho tedy nebo jak bych to řekla. A vím, že na tom jeho pohřbu, on byl pohřben na židovským hřbitově, že promluvil ten třídní učitel. Takže takhle, nevím, já si skutečně myslím, že jsem si to namlouvala.

P: A z čeho máte pocit, proč jste si to namlouvala?

VŠ: Necítila jsem se tam dobře. Což je pochopitelné, byl to takový nápor, byla to obrovská změna. To napětí bylo, prožila jsem ten odchod, ten byl nucený, z toho Slovenska do Prahy. Tak tohle asi všechno se nějak podepsalo.

P: Takže něco úplně konkrétního...

VŠ: Neměla jsem tam přátele, tam byli jenom kluci, byly jsme jen dvě holky ve třídě. To znamená, že člověk nemohl... já jsem přišla v březnu, no do toho konce roku nebylo tak dlouho, takže žádné vztahy jsem si tam nevytvořila. Já si myslím, že to byl ten důvod. Ale já jsem tvrdila, možná, že jsem cítila skutečně, možná, že je to pravda, ale já si nevzpomínám. Člověk byl takový... raněný. Takže si třeba leccos vyložil právě jinak.

P: A vy jste museli teda odejít z toho Slovenska?

VŠ: My jsme museli odejít, protože tatínek byl státní zaměstnanec, ale byl Čech a všichni Češi, státní zaměstnanci, byli předáni pražský vládě. Do Čech. A můj tatínek měl tady nastoupit v Praze, ale jelikož byl už Hitler, tak ani nenastoupil, byl na takzvané dovolené „s čekatelnu“, to znamená on bral plat bez.. tam tehdy byly určitý přídavky pro ty, kteří bydleli v Praze, tak ten základní plat dostával, ale už nikdy nenastoupil. To bylo dost nepříjemné, oni prohlíželi, když se posílala nábytek, oni skutečně to prohlíželi, jako kdyby člověk chtěl pašovat já nevím co.

P: To prohlíželi na Slovensku?

VŠ: Slováci, ano. Gardisti slovenští, nebylo to příjemné.

P: A na tom Slovensku jste cítila nějaký antisemitismus? Ve škole třeba nebo... Setkala jste se s nějakým projevem?

VŠ: Tak vůči své osobě ne, ale já vždycky říkám.. já si pamatuju, jednou se mě zeptal někdo, seděla jsem na obci, byl tam někdo z Izraele a ten se zeptal, to ještě bylo za totáče, jestli tady je antisemitismus. A já jsem se ho na to zeptala, jestli zná zemi, kde není antisemitismus. On mi odpověděl - no snad v některých kibucech. Snad. Takhle bych na to asi odpověděla. Já jsem samozřejmě měla přátele jak židovský, tak nežidovský, moji rodiče se vždycky přátelili, a asi více, hlavně maminka, s těmi židovskými rodinami, ale taky. tatínek žil v téhle společnosti, takže taky s těmi nežidovskými.

P: Ale oni neměli moc času, ani vy ne? Jste se takhle pořád stěhovali.

VŠ: No nebylo to dobře, já jsem člověk, který se těžko přátelí. Mně to vždycky chvíli trvá. A vždycky pro mě ta doba byla dost těžká. Zvláště, že na tu Žilinu už si tak docela nepamatuju. Pamatuju si takovou epizodu, taky než jsem si našla.. já nevím, kdy jsme se přesně stěhovali, pravděpodobně o

prázdninách, tam jsem skončila druhou třída a třetí třídu už jsem nastupovala v Žilině. To muselo být odhadem.. mně mohlo být 8 let, takže 1924 rozená, tak 1932. Těžko jsem navazovala ta přátelství. Pamatuju si „dobře“, protože maminka byla vždycky hned s každým zadobře, jak jsme v parku seděly a tam byly dvě holčičky, pamatuju úplně, co měly na sobě, a - vidíš, tady máš dvě holčičky stejně starý, budete spolu chodit do školy. Takhle nás... těžký to bylo. Pamatuju si, že jsem, protože „sem měla moc dlouho přijít, ještě dneska žije v Bratislavě, Ducu“, když jsem psala, tak vždycky jsem si naříkala. Mezi Bratislavou a Žilinou byl rozdíl jenom v tom, že Bratislava přece jenom byla daleko rušnější město než Žilina. Ale rozdíl mezi Žilinou a Prešovem byl daleko větší, protože to už byl ten východ. Tam ve škole třeba ty holky mezi sebou mluvily šarišským nářečím. Kterým já jsem vůbec... idzem, tomu je rozumět, ale taky jsou slova.. a bylo to jiný, ty židovský děvčata zase byly z pobožných rodin, nosily punčochy, dlouhý, a to oblečení měly takový... a to město taky, tam byla jedna hlavní ulice a ty ostatní byly takový.. no byly ulice, ale to bylo docela jiný než ta hlavní. Čili ten dojem, ten život v tom Prešově byl jiný. A těžko jsem si na to zvykala. A sotva jsem si zvykla... tam jsem měla přítelkyni, to nebyla Židovka, nějaká Miluše „Preiningerová“. To byla Češka.

P: A co jste dělali třeba o víkendech, když jste měli volno? Táta nebyl v práci, jezdili jste někde na výlety nebo...

VŠ: Chodili jsme. My jsme neměli auto. Chodili jsme na výlety, zvláště v Žilině, a když můj tatínek potom začal rybařit v Žilině, tak se chodilo ještě...

P: A jedli jste to, co ulovil?

VŠ: Ano. Pstruhy. Jednou jsme je vezli tetičce Bőži do Bratislavy, protože ta bydlela v Bratislavě, a oni cestou zasmrádli a takhle jsme je pouštěli do "nerozumím - záchoda?". Takovýhle hlouposti člověk...

P: Vy jste říkala, že byl táta exot.

VŠ: Nene, pardon, aby bylo rozumět. V té maďarsko-židovské rodině byl jinej prostě, v tomhle smyslu, aby nedošlo k nedorozumění. Kromě toho tatínek byl málomluvný člověk, tak jako já. Můj muž o mně říkával, že Helena, moje dcera, za den namluví víc, než já za rok. A můj tatínek, ten ještě víc. A ty sestry mé maminky, ty jinak mluvily maďarsky a když tedy tam byl tatínek, tak se moc snažili mluvit jinak. A ta jedna teta prohlásila vždycky - prosím tě, máš tam někde kleště? - Na co? - Abych z něho vytáhla aspoň slovo.

P: Navštěvovali jste se s těmi tetami? Kde vlastně ti sourozenci mámy bydleli, taky po Slovensku tak různě?

VŠ: Po Slovensku, ta teta „Šári“ bydlela v Maďarsku. Jinak tedy na Slovensku, ta Mancy nejdřív v Košicích žila a potom bydlela na „Podkarpatský Rusi“.

P: A řeknete mi teď něco o těch sourozencích, co si o nich pamatujete? Jaký to byli lidi, třeba ten Izidor?

VŠ: Toho jsem neznala, ten odešel před první světovou válkou. Ani tu Irmu, ta odešla taky, ale o té vím víc, protože ta přišla jednou na návštěvu. Ale já si ji moc nevybavuju ve 20. letech. Ona měla

syna jednoho, ten Izidor měl tři děti, ti dva chlapci zemřeli, ta dcera ještě žije, aspoň když jsem jela do Ameriky, tak jsme se tam setkaly a občas si zavoláme nebo napíšeme.

P: A měli židovský partnery?

VŠ: Měli židovský partnery. A je vdaná, ta „Rose“, který žije ještě tam...

P: A ta „Sereny“?

VŠ: Já jsem samozřejmě se víc.. bližší pro mě byli ti mladší sourozenci než ti starší. Ta „Sereny“ měla dva syny... Kálman...

P: Z těch sourozenců někdo přežil válku? Kromě toho Izidora?

VŠ: Tak Irma a Izidor přežili v Americe, ona odešla do Ameriky taky ještě, myslím, před první světovou válkou. A přežila teta Bőži a přežil ten Mikloš, ten nejmladší, bratr maminčin.

P: Mikloše tu nemáme. Pišta, Mancy...

VŠ: Tak ne Pišta, Mikloš. Ten taky byl tady na fotografii.

P: Tak mi o něm něco řekněte. Toho si pamatujete?

VŠ: Na Mikloše si pamatuju, já si pamatuju na všechny. Ta „Sereny“ byla taková, taková prostě máma, dost prostá, s ní jsem se nikdy blíž... tak občas jsem tam samozřejmě šla na návštěvu, ale nikdy jsem se nesblížila. Ale ona měla určitě ještě jednoho syna, na to jméno si teď vůbec nevzpomenu. Takže s nima jsem se tak moc.. šla jsem tam povinně na návštěvu. Kálman se oženil, jeho žena byla Erži a jeho syn byl Pišta, ten taky přežil válku, vlastně můj bratranec. Kálman byl takovej lehkomyšlný člověk, občas míval nějaký finanční starosti kvůli tomu, co vím, a ta teta Erži byla velice.. taková povídavá žena a to manželství nebylo moc dobré.

P: A co dělal ten Kálman?

VŠ: Myslím, že někde v bance pracoval. A Pišta, ten samozřejmě studoval na slovenském gymnáziu, a teď, abych si to zase nepletla, a potom za války byl jako.. v pracovních táborech, co byly v Maďarsku, co kopali zákopy, většinou. Pišta krásně zpíval. Byl v tom pracovním táboře a potom je nějak vezli někam do nějakýho lágru. A cestou ve vlaku jim, co tam byli, některým, jeden z těch dozorců, co je vezl, řekl, že je tam zastřelej. A oni utekli, asi tři. A ten Pišta byl mezi nimi, dostal se až do Pešti a tam nějakým způsobem získal maďarský stejnokroj. Pak když přišli Rusové, tak ho chytili v tom maďarském stejnokroji, a chtěli ho zastřelit. On jim povídal, že je Žid, že si to vzal, jenom proto, že utekl. A ten důstojník, který ho vyslyšel, ten měl pucfleka, který byl Žid. A tak mu řekli - ať nám zazpívá nějakou hebrejskou modlitbu a ty řekneš, jestli je to správně. A on tedy jednak krásně zpíval, samozřejmě byl z té pobožné rodiny, takže zazpíval a přežil. Žil potom v Maďarsku, už Kálman si pomadžarštil jméno z Paszternak na „Perenik“, a zemřel tak asi v 70. letech. Měl jednoho syna.

Irma byla ta, co žila v Americe.

P: A Šári je další.

VŠ: Šári se vdala za sedláka, židovského, on měl nějaký hospodářství v Maďarsku nedaleko „Miškovce“, maďarsky je to „Miskolc“. Já jsem u nich byla jednou, co si pamatuju, měli dvě děti, zahynula celá rodina. A ta Šári byla velice veselá. Chcete o těch sourozencích, o těch historkách, tak většina z nich jsou od Šári. Protože ta.. jednak si dovedete představit tolik sester, tolik holek, ti chlapani byli v menšině. Takže ta vždycky měla jednak takový průpovídky, přišla jednou pozdě domů a dědeček se rozčiloval - jak to, kolik je hodin, a ona mu řekla, že je deset, a vtom tloukly hodiny jednu a dědeček - co mi to povídáš a ona říká - no jo, to tlouct nemůže. Nebo moje maminka... za války, jak to bývalo, chodili někteří ti zajatci taky do rodin židovských. Ne zajatci, vojáci. A tak taky.. ale možná že ne, možná to byl ten Arpád. Zkrátka někdo z těch maminčiných ctitelů jí nosil buráky, což byla tenkrát velká vzácnost a oni samozřejmě to věděli. A tak jednou.. myslím, že to byl ten Arpád.. vytáhl ten pytlík, vysypal a už tam byly jenom skořápky. Organizátorem toho všeho byla vždycky Šári. Jinak já jsem ji vídala velice málo, tehdy to byla velká vzdálenost. Oni bydleli u „Miskolce“, v Maďarsku, proto se směji, my jsme bydleli v Prešově nebo v Žilině, což nebylo tak daleko, ale co já se pamatuju, tak já jsem tam byla jednou. To byly ty děti malý, byly mladší než já.

P: A z její rodiny taky nikdo nepřežil.

VŠ: Taky nepřežil.

P: A Ica?

VŠ: Ti neměli děti, byla provdaná, Kleinová se myslím jmenovala. Měli nějakou výrobu takových pudrů a kosmetických věcí. Žila v Košicích. Já jsem vlastně vždycky byla u dědečka a babičky. Ale na návštěvě jsem tam u nich byla taky.

P: A ta „Böži“?

VŠ: Teta Böži byla moje nejmilejší tetička. Jednak než se vdala, tak my jsme měli velký byt v Bratislavě a ona přišla do Bratislavy, ona měla hospodářskou školu nebo ekonomickou nějakou, já nevím, byla zaměstnaná a bydlela u nás. A potom, když se vdala, tak její muž byl... jak se tomu dneska říká.. tenkrát se tomu říkalo cesták. Dneska se tomu říká nějak jinak, zní to daleko vznešeněji. Obchodní cestující, to zní úplně jinak, žádný cesták. Takže často nebyl doma, tak taky u nás bydlela, neměli děti. Takže já jsem pro ni byla její dítě. A já jsem ji velice milovala. Taky jsem někdy jezdila s ní do Košic. A po válce.. jednak ona ještě za války.. ne, když už jsme byli tady v Praze, třeba po nějakých „železničárech“ nám poslala nám balíček, tam bylo lepší zásobování než tady, já nevím co, to už si nepamatuju. A pamatuju si taky, že ještě jednou nás přijela navštívit, už v roce 1939. Mně byla velice blízká. Ona byla moc vtipná a tehdy se na mě.. jednak jsem daleko víc znala rodinu mé maminky, proto mi asi byla daleko bližší. A tehdy tam byla teta Hermína a přijela teta Böži. A já, když přijela teta Böži, tak já jsem se na ni vrhla.. tatínek jí jel zřejmě naproti a přivezl ji.. já jsem se na ni vrhla, tak jako vždycky, a potom moje maminka strašně mi vyhubovala, jak jsem to mohla udělat, že takhle jsem se nikdy nevítila s tetou Hermínou. Ale já jsem jenom projevila svůj cit. A oni potom za války byli nejdřív v Novákách v tom táboře a potom bunkrovali, jak se tehdy říkalo, schovávali se za Slovenského národního povstání na horách. A přežili to, kupodivu. Oba dva. Protože teta vždycky byla nemocná, skutečně, ona měla něco se žaludkem..a já nevím, s různými jinými orgány. Ještě bych k tomu jenom řekla, že ona velice měla ráda děti. A otěhotněla v roce 1939, pak to dala pryč.

P: Protože musela kvůli válce?

VŠ: No nechtěla v té době to dítě mít.

P: A jak se tenkrát takové věci dělaly?

VŠ: Já jsem byla ještě děcko. No už jsem nebyla takový děcko, ale o tom se nemluvilo, já jsem to věděla jen.. nebo možná, že jsem se to dověděla až po válce. No našel se přes známého nějakého lékaře, kterej to...jinak to nemohlo být, protože bezpochyby nešla k nějaké andělíčkářce. Po válce už děti neměla. Takže po válce zase já jsem pořád byla ta její... No a oni se zachránili, já si pamatuju, když jedni společní známí, kteří žili tady, ta paní byla Židovka, ten pán ne a přežili tady válku, „Jánovi“ nějakí. A když mně přišli říct, že dostali dopis od tety, já jsem byla úplně přešťastná. Ona tehdy teta přijela taky do Prahy a já jsem po válce velmi ztloustla a ona mi vždycky říkala - „maďarsky nerozumím, něco jako ghuj oza“, zakutálej se ke mně. Já jsem to velice brzo zase sundala, to byla bezprostředně po válce taková.. A pak se rozhodli, že pojedou do Izraele a jeli do Izraele. Ze začátku se těžce protloukali, strejda dostal nějaký zaměstnání, jakýsi státní úředník někde, ale teta chodila na posluhy a tak. Ona jinak celý život pracovala a tehdy jinou práci ze začátku nedostala, než to uklízení. A ona, která byla ta nemocná, ten strejda byl vždycky zdravěj, tak teta to všechno přežila a strejda dostal infarkt a během nějaký hodiny byl pryč. Ona přijela k nám, někdy to muselo být v těch 60. letech, když to bylo trošičku možný. Já jsem měla velkou radost a můj muž ji vždycky přemlouval, aby tady zůstala. Ale ona říkala, že nemůže, že tam je ten hrob. Ona tam byla sama. A já jsem tam potom jela asi v dvaosmdesátém roce, to byla taková.. ona mi vždycky psala, abych přijela, zvláště, když můj muž zemřel. Já jsem vždycky říkala, že to je těžký, že to nejde. A pak mi napsala dopis, kde mi napsala, že má všecko vyřízený, na konzulátu, všechno možný, abych přijela. Všechno to potvrzení, že se o mě bude starat a že všechno zaplatí. A já jsem říkala - no to nemá smysl, mě nepustí, přece například k příbuzným nepustí. A můj syn mi říkal - no prosím tě, aspoň to zkus. Já jsem říkala - to nemá smysl, já tam vystojím celý dopoledne a pak mi řeknou, že ne, já tam ani nejdu. Ale on tuto větu opakoval v pravidelných intervalech, takže já jsem nakonec ho poslechla a šla jsem tam. Vystála jsem si tu frontu a přišla jsem tam a byl tam nějaký úředník, který kupodivu byl docela slušnej, tomu jsem to řekla. A on mi řekl - to nejde, pouštějí se jenom nejbližší příbuzní a ještě musí být nějaký úmrtí v rodině a tak, proč jako se nesejdete třeba v Rumunsku, dokonce mi říkal. A já jsem řekla - teta je stará, ona nemůže už cestovat, tohle je jediná možnost. Taky má nastoupit do domova důchodců, teď bych tam ještě u ní mohla být. Takže jsme spolu takhle chvíli mluvili a on teda řekne - nejde. Ale ako občan tohoto státu, to si pamatuju dodnes, máte právo podat si žádost. A dal mi formulář. A já jsem si říkala, když tedy je tady ta možnost, aspoň tu žádost si podám. Teta chudák, nemocná, stará, za tím běhala, tak já udělám aspoň to, že ten formulář vyplním a přinesu. Když jsem to tam přinesla, tak tam byl samozřejmě jiný úředník, který, když jsem mu to podávala, okamžitě řekl, že ne. A já jsem na to řekla - no ale váš kolega mi řekl, že jako občanka tohoto státu mám právo si podat žádost. Tak na to neřekl ani popel, tu žádost si vzal a já jsem to dostala. Já jsem do Izraele přijela, každé na mě koukal, že to snad není možný, takhle to bylo. To byl asi dvaosmdesátěj, protože 1981 zemřel můj muž, tak to bylo asi 1982. Takže jsem byla měsíc u tety, to jí bylo 80 tehdy. A byly jsme obě přešťastný. A potom jsem, jak obec pořádala ten let do Izraele, tak já jsem byla taková šťastná, protože my jsme si dopisovaly, a řekla jsem si - no tak to zavolám tetě až těsně před. A pak mi volala ta sestřenice z Ameriky, že teta umřela. Takže to už jsem ji neviděla. Ale setkala jsem se ještě s bratrancem, se synem tety Šári, to je „Lacy“. Ten zemřel až později a měl jednoho syna,

který žije v Izraeli a má asi 6 dětí. A když jsem byla v Izraeli, vždycky jsem se s nimi setkala, jednou jsem tam vzala Zuzanu taky, tak ta se zvláště spřátelila s těmi děvčaty a s ním si občas zavoláme. Jeho žena bohužel neumí jinak než „hebrejsky“. Takže s ní těžko mluvím, ale s ním můžu maďarsky a těmi dětmi anglicky.

P: Ještě tu máme Miklóše a Mancy.

VŠ: Mikláš by nejmladší bratr mamčin, ten už byl na vojně v československý armádě. Byl zaměstnaný v nějaký pojišťovně, tuším, oženil se a měl syna, „Tomy“ se jmenoval, a ta jeho žena a ten syn zahynuli. A on byl komunistou a jako komunista byl v maďarským vězení, když po tý.. když obsadilo Maďarsko Košice, tak tehdy. A to mi vyprávěla teta Bőži, že říkali, že vypadal tak strašně, že ho vlastní rodina nepoznala. No ale přežil to, to musel být rok 1939-1940. Pak byl.. jako „nerozumím - mulka soldalatoš“ taky byl, v koncentráku nebyl, ten „Lacy“ byl, „Lacy“ byl v Osvětimi, ale Pišta myslím nebyl, vrátil se, pracoval potom...oženil se podruhé...

P: A zůstal komunistou?

VŠ: On zemřel velice brzy. Pracoval v Pravdě, tam v těch novinách na Slovensku, a dostal srdeční záchvat. Byl velice mladej, myslím, že mu nebylo ještě „padesát“.

P: A Mancy?

VŠ: Mancy byla svobodná, Mancy byla moc veselá, velice vybíravá, nikdo se jí dost nelíbil, „proto se nevdala“, sestry jí kvůli tomu spílaly. A zemřela za války. Někdo ji viděl, někdo mi říkal, že ji viděl v Osvětimi a že byla strašně zbědovaná.

P: Ještě se zeptám, jak jste na tom byli třeba finančně, s rodiči?

VŠ: Slušně jsme na tom byli.

P: A vy jste měli nějaký státní byty nebo jak jste bydleli? Když jste se stěhovali, to jste měli všechno od státu, podle toho...

VŠ: Ano, nevím, jestli se tam činže platila nebo ne, pravděpodobně se platila. Ale byly to vždycky byty vyhrazený pro ty přednosty těch berních správ.

P: A to byly nějaký lepší byty v tom případě, ne?

VŠ: To byly lepší byty.

P: I v tom Prešově?

VŠ: V Prešově taky, to byl takovej starej palác. To byly obrovský.. ta jedna byla taková obrovská místnost, tam jsme měli jídelnu, ale velmi málo jsme ji využívali, protože to šlo špatně vytopit, tam se topilo dřevem. Tam byly kamna na dřevo, protože tam na Slovensku bylo hodně dřeva, takže tam se topilo dřevem. A to bylo takový krásný, to bylo takový čistý teplo. To hezky vonělo. Služebnou jsme měli vždycky a tam v Prešově ještě pomáhal občas nějaký pan „Borodáč“, který byl takovým sluhou v tom úřadě, a když se potřebovalo přinést to dřevo nebo tak, tak to dělal taky.

P: Co maminka dělala takhle celý dny, když táta byl v práci?

VŠ: No tak maminka se starala o domácnost, vařilo se, tatínek chodil na oběd domů. Takže chodila nakoupit, vařila se služkou, potom pletla, háčkovala, dečky dělala.

P: Měla nějaký koníček, pamatujete se na nějaký hobby? Co měla, když táta chodil rybařit třeba.

VŠ: Měla ráda společnost, navštěvovala se s přítelkyněmi.

P: A táta chodil mezi ostatní někam, třeba s kamarády do kavárny nebo něco takovýho?

VŠ: To chodili obyčejně společně s maminkou.

P: A vy jste doma slavili jenom židovský svátky nebo jste třeba slavili vánoce?

VŠ: Vánoce se u nás neslavily. K „chanuka“ jsem dostala knihu, vánoce se neslavily, ale vždycky jsme se chodili na stromeček koukat. Ale mně to nikdy ani nepřišlo, líbil se mi ten stromeček, ale nikdy mi to nebylo líto. Teď řeknu historku, kterou znám z vyprávění. Já jsem byla hodné dítě, až na to, že jsem špatně jedla. Velice špatně. A když se mi něco nezamlouvalo, měla jsem strach nebo naši chtěli jít večer pryč, tak já jsem dokázala, když jsem chtěla, zvracet. Čili se mnou měli své trápení. A mně bylo pět let, tak mě dali do „nerozumím - bídnu“. To byl takový „nerozumím - gerhajbl“, to bylo někde na kopci, kde byly dětičky, na tři měsíce. Víím, že tam byl kopec, že jsme tam jezdili na sáňkách. Víím, že tam byla jedna holka, že zřejmě tam byly všechny, který měly nějakéj takovej „nerozumím - chap“, která takhle „cop“, když měla vztek, tak dělala tohle. A já jsem se jí jednou smála a ona mi řekla - „německy“, ale já nebliju každou noc jako ty. Takže to je jedna vzpomínka a druhá, ale tu znám pravděpodobně z vyprávění od rodičů, protože oni se to dověděli od toho lékaře. Byly vánoce, stromeček, pod stromečkem dětičky dostaly.. rodiče poslali dárečky. No kdo tam neměl dárek, samozřejmě jsem byla já. Načež jsem hrdě prohlásila - já tady nemám dárek ne proto, že by mě naši neměli rádi, ale proto, že my jsme Židi. Načež pan doktor, tam měl někde nějaký autíčko, tak mi ho přinesl, protože mu to bylo líto, tak mi to autíčko dal. Zřejmě to znali naši od toho doktora. Tak tohle je historka z „nerozumím“ vánoce. Já jsem vánoce začala držet až potom po válce, když jsem se vdala. Ale pro mě vánoce nikdy moc neznamenaly. Je to jenom kvůli dětem a já bych si mohla klidně, po smrti manžela už bych je mohla klidně „vynechat“, ale nemůžu to udělat kvůli dětem. Protože já chodím k nim.

P: A velikonoce, to už vůbec ne. To jste nedrželi, předpokládám.

VŠ: Velikonoce doma? Já jsem chodila vždycky k dědečkovi a babičce. My jsme k nim chodili na pesach. Jak si vzpomínám na ten purim, tak na purim jsem tam taky byla.

P: Pamatujete si na nějaký jídlo, co jste měli?

VŠ: Já si pamatuju, myslím, že se to jmenovalo „nerozumím - krajzevy“. Smažilo se to a dělalo se to na pesach. Nebylo to maso, já nevím, co to přesně bylo, od té doby jsem to nejedla. Jinak se jedly ty obvyklé věci. A já jsem nikdy nebyla žádný gurmán, takže mně to bylo celkem jedno.

P: A večeřeli jste taky společně.

VŠ: Večeřeli jsme společně. Já jsem byla vymodlený dítě, protože já jsem se narodila 4 roky po svatbě. Takže naši byli moc rádi, že mě mají. Měli strach. Maminka tehdy byla ve Františkových Lázních, jak se to dělá, ženy, který nemohly mít děti, tam jezdily. A pak jsem přišla na svět já.

P: Pamatujete si na nějaký knihy, který jste měli doma? Byly to maďarský knížky?

VŠ: Maďarský knížky jsme neměli, no maminka si tu a tam nějakou půjčila nebo četla německý knížky, ale česky moc nečetla. Četla.. když četla Čapka, měla moc ráda „Goleta v údolí“, to si pamatuju. Ale většinou to byly knížky, který četla v němčině. „Verfela“ nebo Manna, „Zweiga“ a tak. Tatínek moc nečetl, tatínek četl daleko míň a měli jsme ten „nerozumím - flanzen“ pokoj, tam byla taková knihovna a tam byly „nerozumím“ spisy a já nevím jaký sebraný spisy, který lidé z těch lepších rodin „měli mít“.

P: A ten nábytek, když jste se stěhovali, tak jste si vozili s sebou? A tohle něco z toho není?

VŠ: Ano. Ne, není, nic tu není. Tenhle koberec, ten je z domova.

P: Byli nějak rodiče, nebo spíš táta, politicky angažovaní?

VŠ: Ne.

P: Nestarali se o politiku.

VŠ: Tatínek jako státní úředník nemohl být, i když zase si vzpomínám, že když můj tatínek byl.. já jsem někdy říkávala, jak píše Romain Rolland tý Petrově Alici, že jeho otec, Petr to tam říká, byl.. už musel být státním úředníkem, když byl ještě v bříšku své maminky, tak něco podobného byl můj tatínek, taky velice korektní, přísný pán. A my jsme bydleli v Žilině, ten byt byl přímo v tom domě, kde byly úřady. Takže já jsem občas chodívala, tatínek tam měl takovej dlouhej stůl, a tam jsem ráda hrála pingpong. A někdy jsem tam teda za tatínkem šla a jednou jsem tam takhle vběhla a byl tam nějaký pán a nějak hrozně tatínka přemlouval, dál už nevím, zase to si nevzpomínám, ale vím, že se říkalo, že.. to jsem slyšela, jak si to povídali naši, že ho přemlouval, aby vstoupil do Agrární strany. A tatínek samozřejmě se bránil, tehdy to byla nejsilnější partaj, a on mu na říkal, že ruka ruku myje. Takže nevstoupil nikdy do žádný strany. A byl takovej opravdu neúplatnej. To taky se vypráví o tom mým strýčkovi, to nebyl Žid, ten Řezníček, profesor, jak jednou nějaká paní přinesla tetě husu, kluk se nějak špatně učil. Musela tu husu vzít a pak ji zase hezky vrátit. A tatínek taky byl takovej...

P: A byl přísněj i na vás doma?

VŠ: Byl přísný i na mě, on byl vůbec přísněj takovej, ale jak mi dneska.. já jsem se na tatínkově smrti přesvědčila o tom, jak málo o tom druhém znám. Právě proto, že on byl málomluvný; já vím, že mě měl velice rád, že jsem byla jeho všechno, že by někdy až snesl modré z nebe, ale nikdy to neuměl tak ukázat jako maminka. A nakonec to, že spáchal sebevraždu, udělal proto, aby nás zachránil. On si myslel.. to bylo v Lodži ve čtyřiačtyřicátém, když se likvidovalo ghetto, a tehdy brali lidi už a lidi se schovávali a tatínek nemohl na nohy. Tehdy se tomu říkalo Muskel „švunk“, to byl ten název pro to, prostě ty svaly už byly oslabený a neposlouchaly. Takže tatínek mohl chodit, velice špatně chodil, a to byla doba, kdy brali hlavně ty mladší, do práce. Takže tatínek byl doma a my jsme se schovávaly. Ne, tehdy jsme se ještě neschovávaly, my jsme se schovávaly až potom. My jsme byly s maminkou b práci a tatínek byl doma a teď si pamatuju, jak jsem seděla, já jsem pracovala v „nerozumím - Niederunzatlresort“, což je sedlářství, na koze, to je taková koza, na který se sedí. Já jsem se tam přátelila velice s těmi některými polskými mladými lidmi, to byli Židi samozřejmě, a takhle jsme tam ještě chvilku zůstali a povídali a najednou přišla maminka a říkala,

to slyším dodnes, maminka mně říkala - „Beruli“, něco strašného se stalo. Tatínek spáchal sebevraždu. Tatínek si podřezal žíly a nechal tam dopis, ten bohužel nemám, ve kterém píše, že to udělal proto.. prostě byl tak při sobě, že dal pryč deku, aby ji nezašpinil. Dal si tam lavor, aby opravdu nic, píše, abychom se na něj nevázaly, i kdybychom musely „nerozumím“. Takže nemohl víc udělat, nebo nemohl jinak dokázat tu lásku, kterou člověk předtím tak u něho neviděl. To byla jiná povaha. Já trošičku mám taky jeho povahu, ale už.. protože to vím... ale taky nedovedu tak jako fuťuťu ňuňuňu, to nikdy nebylo moje.

P: Chodila jste na nějaký soukromý hodiny něčeho?

VŠ: Na klavír jsem nechodila, to jsem odmítla, protože jsem měla moc dobrou přítelkyni, tu Ducu, která žije v Bratislavě, to byli dva sourozenci, maminka hrála krásně na klavír a oni museli taky. A tam vždycky se hádali kvůli klavíru, nikdo z nich nechtěl cvičit. Tak já jsem prohlásila - já na klavír hrát nebudu. Pak jsem toho litovala. Jedině chodila jsem na francouzštinu.

P: A umíte francouzsky? Zapomněla jste.

VŠ: A samozřejmě do rytmiky jsem chodila, to se chodilo „to bylo povinný“. Takový cvičení na hudbu.

P: A makaby nebo něco takovýho?

VŠ: Já jsem neměla ráda tyhle.. takový ty společný sporty. Ani do Sokola jsem nechodila. Já jsem vůbec tělocvičny neměla ráda, mně to tam hrozně smrdělo. Takový docela prozaický důvod.

P: A s kamarády jste dělali třeba co? Jak jste trávila s kámoškama volnej čas?

VŠ: Co se tak dělalo. Navštěvovaly jsme se, já jsem sbírala fotografie „nerozumím“, na to jsem měla takový album a sbírala jsem ty programy, tehdy se vydávaly takový, byly 24, to byly dva listy a tam byl stručný obsah. A to sbírala pro mě i ta teta Bōži, já jsem jí to taky posílala. Tak to bylo to jediný, co jsem v životě sbírala. Když jsem byla v Žilině, tak „jsem se přátelila s tou Ducou“, ti měli dům se zahradou, tak jsme tam chodily na zahradě. Samozřejmě bruslilo se, plavalo se, v zimě bruslení, v létě plavání, lyžovat jsem začala velice pozdě, když jsem byla s tatínkem v Tatrách, tak to jsem měla s sebou lyže. Měla jsem ty lyže vůbec s sebou? Já myslím, že ani ne, že jsme se jenom procházeli. Takže vlastně jsem se naučila lyžovat až po válce, já jsem se nikdy nenaučila pořádně. Pro mě sjet kopec byl vždycky problém, protože jsem měla strach, že do něčeho narazím.

P: A jezdili jste někam na dovolenou, byli jste na nějaký dovolený? Jezdili jste pravidelně, třeba jednou za rok, na nějakou delší dovolenou?

VŠ: Na dovolenou jsme jezdili, protože tatínek měl 4 neděle volna. Tak ze začátku se jezdilo jednak do těch lázní, to byla doba „nerozumím“ lázní, obvykle do Mariánek, potom taky někdy s maminkou, a já jsem byla někde. Buď jsem byla v Košicích u dědečka a babičky, nebo pamatuju si, jednou jsem byla u tety Hermíny v Klatovech. Většinou jsem jezdila s maminkou, to jsme byly v těch různých koutech slovenských, Piešťany, Trenčianské Teplice, „Korytnica“ nebo do Tater, Poprad jsme znaly.

P: A třeba když jste měli prázdniny letní na škole?

VŠ: Dlouho jsme se chystali, že pojedeme na „nerozumím“ do Jugoslávie, anebo... taky to bylo nějaký jezero v Rakousku. Pak přišla válka, to bylo v roce 1939, 1938 nejdřív, to už se nedalo.

P: Měli jste doma nějaký zvířátko?

VŠ: My jsme pejsky, vždycky jednoho, měli foxteriérky dva, mladé, jeden, ten dostal psinku, umřel, a pak jsme měli druhýho, ten taky za nějaký čas umřel. Měla jsem kanárka dlouho. A v roce 1938 jsem dostala štěňátko maltézského pinče. No a pak, když ... my jsme ho dali „nerozumím“. Honza byl taky takovej milovník. A já jsem teď málem měla kočičku. Dostal ji ten „nerozumím“ chlapec, jeho babička má nějakou.. v domku žije má tam kočky a přišla, jestli bych nechtěla kočičku. Já jsem vždycky říkala - já nemůžu mít kočičku, já nemůžu se uvázat, nebudu stále doma. Tohle jsem sice řekla, ale potom, když přišla druhý den na návštěvu, tak mi říkala - ty ji chceš? Ne, já ji nemůžu. Načež jsem si ji přinesla. „Potom si ji vzala Zuzka“, já jsem ji měla ještě týden.

Viera Šlesingerová, 5.2.2004

kazeta 1, str. A

P: V tom vyprávění pro muzeum taky vyprávíte o tom, jak jste se potom z tábora vrátili domů?

VŠ: Myslím, že ano. Já vám to můžu zopakovat. Tak ten konec války jsem zažila v Meziměstí u Broumova, tam jsme byli v té továrně, kde se dělaly takový malý součástky a já jsem tam šla s některými z těch, se kterými jsem pracovala v Lodži. Náhodou jsme se tam zase setkali.

P: Tak pojďme na to, jak jste se vrátila zpátky, ta situace, kdy jste musela nějak pokračovat, žít nějak.

VŠ: Když jsem se vrátila, tak já jsem přijela do Prahy, přesný datum nevím, v květnu, právě ten den, kdy přijel Beneš. Takže já jsem se těžko dostávala, protože nic nejezdilo a teď jsem si říkala - tak teď jsem doma, kam půjdu? Pak jsem si vzpomněla, že známí našich, „Jánovi“, bydleli na Vinohradské, tam jak bývala kdysi stanice přímo k hotelu Flóra. Tak jsem tam šla, oni bydleli v pátém patře.

P: Tam byla stanice tramvaje?

VŠ: Ano. A já jsem tam vyšlapala, výtah nejezdil, tak jsem vyšlapala do toho pátého patra a zazvonila. Bylo to smíšené manželství, měli dvě děti. Nikdo mi neotvíral, pak když jsem zvonila víc, tak vyšli sousedé a ti mi řekli, že „Jánovi“ nejsou doma. A to jsem se.. já nebrečím snadno, to jsem se rozbřečela, protože jsem si řekla - tak já jsem doma, kam teď půjdu? A pak jsem si vzpomněla, že jsem měla přítelkyni, vlastně ještě z Bratislavy...

P: Vy jste věděla, že jsou všichni, babička a děda od táty, že jsou mrtví? Říkala jste, že jste nevěděla, kam jít.

VŠ: V Praze jsem neměla žádné příbuzné. Já jsem měla v Klatovech, tam jsem nejela, jela jsem do Prahy, tady jsem byla doma. V Klatovech byli.. tedy po lágru už nebyli, ti všichni zahynuli, a pak tam byl... manžel můj tety byl Ārijec a ona se dostala ke konci války na Malou pevnost, protože ji někdo udal, že poslouchá cizinu. Tam jsem nešla. Tak jsem říkala, měla jsem jednu přítelkyni ještě z Bratislavy, takovou opravdu dobrou, my jsme se obě zajímaly o knížky, o divadlo a tak, ještě jsem jí ty věci, který jsem svoje jí tam nechala, tak jsem za ní šla, ona bydlela...

P: Jak se jmenovala?

VŠ: Jmenovala se Květa Blažková. A bydlela pod Květnicí, tam na Pankráci. Takže jsem tam šla, zazvonila, ona otevřela, měla omotaný ručník kolem hlavy, protože si ji myla. A tak jako kdyby mě byla viděla včera, tak se se mnou přivítala. Takže to bylo moc hezké, samozřejmě řekla, že tam můžu zůstat, ale já jsem si s ní neměla dohromady o čem povídat. Tak, jak jsem byly... byl tady ten hrozný rozdíl toho, co jsem zažila já a jak žila ona.

P: A ptala se vás na to, čím jste prošla?

VŠ: Jistě, to se ptala. Já jsem, protože se mě ptal každý, já jsem tyhle otázky neměla moc ráda, protože to si stejně lidi nemohli představit. Já myslím, že jsem tam mluvila, že jsem vzpomínala na nějakého Honzu Abelese mimochodem bratra pana „Blažíka“. To byl starší bratr pana „Blažíka“, kterého jsem znala z Prahy a on byl přibližně tak starý jako já a s tím jsem se občas vídala a vím, že jsme si tehdy vždycky říkali - to nikdo nemůže pochopit. Už tehdy jsme si to říkali. On zemřel „rychlé soucotě“. Vždycky přišel, zavolal nahoru, já jsem sešla dolů a pak dostal „pozdní“ soucotě a za velmi krátkou dobu zemřel. Takže já jsem jej měla ráda, to byla taková.. nevím, mě to trošku... to stejně nemohli ti lidé pochopit, co člověk prožil. A za druhé já nerada mluvím o těch tragických a strašných věcech, já to vždycky trošičku spíš zlehčuju. To taky není dobrý lidem, kteří si to neumějí představit, protože si řeknou - no tak to nebylo tak strašný. Takže jsem byla u té Květy a teď jsem si říkala - co budu dělat. Já nic neumím, já jsem měla kvartu jenom, 4. třídu gymnázia, tak co budu dělat. Tak jsem si říkala - já mám ráda knížky, tak půjdu někam do nějakého knihkupectví. A pak jsem se sešla s nějakými známými, naší rodiny, tatínkovi to byli známí, a ten jeden mi nesmírně domlouval, říkal, že by mi to nikdy tatínek nezapomněl, kdybych nešla dál studovat. Takže jsem nejdřív dodělala maturitu, v uvozovkách, protože kolik na to bylo času, asi tři měsíce nebo možná trochu „míň“. A pak jsem se přihlásila.. jsem si říkala, co dělat, celkem nic, matematiku, fyziku, chemii, tyhle věci vůbec vlastně neznám, tak kde bych mohla být... nejméně škody. Tak jsem věděla, že tu angličtinu docela umím, českou literaturu vůbec mám ráda, tak jsem se přihlásila na angličtinu a češtinu na „nerozumím“ tady v Praze.

P: To bylo hned v tom pětačtyřicátém? Nebo to už jste nestihla?

VŠ: Ještě jsem to stihla, oni umožnili těm lidem, kteří se vraceli, aby ještě v tom roce mohli studovat.

P: Takže jste už v pětačtyřicátém začala studovat konec roku.

VŠ: Konec roku jsem začala studovat.

P: A tam jste se seznámila s manželem?

VŠ: Ne. S manželem jsem se seznámila přes nějaké známé. Zajímavé, já si z doby studia velice málo lidí pamatuju.

P: Ze spolužáků?

VŠ: Spolužáky. Nevím, to je taková.. i když jinak si pamatuju lidi, třeba si některý z dětství pamatuju, ale já jsem neměla v té době ze školy opravdu nějaké přátele. Ta mezera tady byla a já jsem to nedovedla překonat. Já jsem vždycky byla taková, že jsem se dost těžko kamarádila,

vždycky mi to trvalo dlouho a tady to bylo ještě horší. Já opravdu měla jsem velmi dobré.. ještě dneska mám přitele, kteří studovali na tom stejném gymnáziu jako já, to bylo na náměstí Jiřího z Lobkovicz, Lobkovičárna to byla tehdy. A jinak jsem měla asi tři lidi, které jsem potom ztratila.

P: A s tou Květou jste se kamarádila?

VŠ: S tou Květou jsem se kamarádila asi do té doby, ona se vdala a přišla o jedno dítě. Potom jsme ztratily.. taky když se člověk vdá, tak potom to trošičku taky záleží na těch partnerech.

P: A kde vy jste se vdávala? A kdy?

VŠ: Já jsem se vdávala 1.7.1950.

P: A jak jste se teda poznali? Nějaká romantika? Láska na první pohled?

VŠ: Ne, nebyla v tom žádná romantika. To bych neřekla. Můj muž byl starší než já, ale měli jsme moc hezký manželství.

P: A pak, když přišel čtyřicátý osmej, co jste si o tom myslela, nebo jak jste to prožívala vy?

VŠ: Já se vidím, jak sedím ve své garsonce, totiž já jsem taky ohromně šikovný a podnikavý člověk, já jsem dostala zpátky byt svých rodičů. To byl „dvoupokojový“ byt v „Horních Stromkách“ a protože tam v domě bydlela nějaká rodina v garsonce s jedním dítětem, já jsem věděla, že mně nikdo, že se „nerozumím“ nevrátí, no tak co jsem udělala. Vyměnila jsem s nimi ten byt. A to byl můj návrh, ne jejich, musím říct. A potom jsem ještě, jak jsem mluvila o té své přítelkyni ze Žiliny, tak když se vrátila, tak v tom malém městě to muselo být ještě horší. Ona mi říkala, že prvního člověka co potkala, byl ten, kdo je hlídal, když je chytli. Tak ho udala, no a za týden byl venku. Takže ona to velice těžce nesla. A její bratr jednou byl v Praze a přišel mě navštívit, to už jsem byla v té garsonce, a říkal, že je na tom nějak nervově špatně, tak jsem říkala - tak ať přijede, já tady mám garsonku, můžeme tady být spolu. Tak jsme bydlely spolu v téhle garsonce až do toho 50. roku, když jsem se vdala.

P: A to bylo co za kamarádku, ta se jmenovala jak, o tý už jsme mluvily?

VŠ: O tý jsme mluvily, jmenovala se „Duce Robinsonová“, ona je fotografka.

P: A v tom 48. jste říkala, že jste seděla doma...

VŠ: Vidím se, jak jsem seděla doma, já jsem na žádný tyhle věci nechodila. Já jsem se učila, to byl únor, doba zkoušek, takže jsem seděla zachumlaná v dece a poslouchala rádio. A úplně mě mrazilo, i když mi nebyla zima, protože jsem.. já prostě na tohle nikdy nebyla. takže já jsem nebyla v žádné té organizaci a...

P: Co jste si myslela o komunistech? Spousta mladejch lidí se vrátila z tábora a říkali si, že to je cesta nějaká možná.

VŠ: V táboře, ti mladí lidé, se kterými jsem se přátelila, to byli všechno levičáci, oni to snad nebyli komunisté, ale bylo to levé křídlo sionistické. Už tehdy jsem to říkala, že nedokážu jednat... být jako kůň s klapkami, abych nemohla .. kde se člověk musí dívat jenom jedním směrem. A to byl taky důvod, proč já jsem se od toho odtáhla. Jednak to „burán“ mi někdy nesesedělo a ty metody, které

jsem hned viděla, ty mi vždycky nebyly „po chuti“.

P: Vlastně jste to prokoukla už od začátku.

VŠ: Jestli jsem to prokoukla.. ale já jsem nikdy.. později ano, to se přiznávám, k tomu asi dojdeme, ale nikdy „nerozumím“ nadšení, říkám to „nerozumím“. Bylo to takové zklamání, protože samozřejmě ta moje generace to viděla „i když“ za války jako jedinou možnost, že ten svět bude lepší. Ale jak se to začlo rýsovat hned v tom.. já jsem vždycky hodně četla noviny, takže já jsem se o ty věci zajímala, ale.. „nerozumím“.

P: Měla jste nějaký problémy po válce s antisemitismem? Třeba pracovní? Vadilo někde při nějaký práci, že jste Židovka nebo vzpomenete si na nějaký konflikt kvůli židovství po válce?

VŠ: Jeden. Když jsem dostudovala, tak já jsem nenastoupila v Praze, protože já jsem byla vždycky tak hloupá, jako s tím bytem, my jsme si mohli napsat tři možnosti a já jsem si napsala Prahu nebo kraj Prahu, tehdy to byl kraj Praha. Protože jsem si říkala, co ti chudáci, kteří.. protože tam končili studium taky lidé, kteří už byli ženatí a takhle. No takže jsem takhle uvažovala, takže pochopitelně, že jsem se dostala do Kostelce nad Labem a tam jsem nastoupila někdy.. my jsme nastupovali ještě před dokončením studia tehdy, protože potřebovali učitele, takže jsem nastoupila v pololetí toho 50. roku. Já jsem věděla, že se budu vdávat, nicméně napsala jsem tohle, měla jsem sice svoji garsonku v Praze, ale byla jsem v Kostelci nad Labem a pak jsem čekala děcko. Tak jsem šla a požádala jsem o přeložení, tak se na mě podívali, ještě se zeptali, jakou mám aprobaci, a když jsem jim řekla - angličtina a čeština, tak se na mě podívali, jako když mám mor a řekli - no soudružko, s touhle aprobací, kdybyste měla matematiku, takhle můžete jenom jít na obec. Jsem říkala - třeba na mateřskou, já nemůžu denně, to byly ještě ty staré hrkavé autobusy, jelo se snad hodinu. Tak jsem nastoupila do obecné školy, tam mě nejdřív přemlouvali, abych si vzala 2. třídu, ale já nikdy na ty malé děti moc nebyla a vysvětlovala jsem, že neumím zpívat, neumím kreslit, tak moc dlouho mně to trvalo. Až když jsem jim řekla, že i když přijde jakýkoliv inspektor, já nezaspívám, tak jsem se dopracovala, že jsem dostala 4. třídu a to už přece jen byly ty děti trochu větší. A prošla jsem těmi školami, já vždycky říkám - já ledačím už byl v tom božím světě, ale nemůžu říct, že čím jsem byl, tím jsem byl rád. Takže to jste se mě ptala, kdy jsem se setkala... To bylo v tom roce.. ten den se objevil v novinách článek o těch židovských lékářích, kteří usilovali o život Stalinovi, otrávilí snad Gorkého a já nevím, co všechno.

P: V kterém to bylo roce? 1953?

VŠ: Já si myslím, že to muselo být dřív. Honza se narodil 1951, Helena se narodila 1952, nějak tak. No a tehdy kantoři, když měli postoupit do vyšší platový stupnice, tak byl takový pohovor na národním výboru, kde byl předseda ROH, předseda KSČ, inspektor a já nevím, kdo ještě, asi čtyři lidi tam byli. Já jsem se tam nijak zvlášť nebála, protože já jsem noviny vždycky četla, tak to jsem věděla, že jim umím říct to, co chtějí slyšet. Takže se mě tam vyptávali a pak přišlo na tu otázku, co říkám tomuhle, tomu odhalení těch židovských lékářů. No tak já jsem řekla, že teda to nechápu, že přece lékaři zachraňují živott, takže nerozumím tomu. Ale já jsem cítila, že. zvlášť jeden z těch lidí, byl to můj pozdější ředitel.. zahrnat do kouta, aby se dostali opět k té židovské otázce.

P: A oni věděli, myslíte, že vy jste Židovka?

VŠ: Já jsem to nikdy netajila, samozřejmě. Měla jsem tam spisy, jistěže to na tom... kromě toho já jsem byla opravdu „nerozumím“. No tak se mě zeptal - a ten Slánský, ten byl přece před válkou takový komunist a dneska, podívejte se - a tak dál. A to už jsem začala dostávat vztek, takže jsem řekla, že já nevím, že.. oni to trochu nahráli na to, že. na materiální stránku, že teda těm Židům se dařilo dobře. A já jsem jim řekla, že tedy nevím, koho oni znali, ale jednak já jsem byla v tom ghettu, kde ti moji přátelé, s kterými jsem tam pracovala, ti mi vždycky vyprávěli, protože Lodž byla velmi průmyslové město, většina těch otců byli krejčí, protože tam byl velkej textilní průmysl, tak vždycky někteří vzpomínali na to, že si dávali stoličku pod nohy, aby mohli pomáhat se žehlením. Takže ta úroveň, ti nežili v žádném přepychu a tak, já jsem se narodila na východním Slovensku a znala jsem tamější poměry a tam také nežili žádní boháči. Já jsem nedávno předtím byla v divadle a viděla jsem Tylovu Tvrdohlavou ženu. Tak jsem jim řekla, že si vzpomínám, že Tyl už věděl, že nelze tak paušalizovat, protože tam je jedna scéna, když takový podomní obchodník si sednul někde v hospodě a přijde nějaký radní a říká mu, aby odešel. A on se ho nato zeptá - a proč, něco jsem vám udělal? A ten nějak na to neodpoví nebo hrubě odpoví a on mu na to říká - to máte něco proti mně, Ezechielovi, anebo proti Židům? A on tedy nechápe tu otázku a on doplňuje - no jestli máte něco proti mně, tak to můžete mít, ale Židé, že dělají tyhle obchodníky, vždyť oni nic jinýho nemůžou. Oni nemůžou se ženit jak chtějí, oni se nemůžou stěhovat, oni nesmějí vlastnit půdu, takže jim nezbyde nic jiného, než dělat tohle.

P: To bylo v tý hře tohleto?

VŠ: To bylo v tý hře a tohle jsem jim podala a byl pokoj, už pak nebyly žádné další otázky. A já jsem to potom u toho ředitele učila, hrozně nerada jsem tam šla, ale co jsem měla dělat, a on mně tykal, já jsem mu vždycky vykala. Ale nakonec vím, že bylo jedno setkání těch kantorů z té školy z Vršovic, kde on seděl sám u stolu, už byl starej, hluchej, a mně to nedalo a sedla jsem si k němu. Tak pak jsem mu tak odpustila. Tak to byla taková chvíle, na kterou nikdy nezapomenu. To skutečně člověk cítil „jak jehly“. Ale jinak já jsem vůči sobě necítila.. oni to věděli, myslím, i žáci, protože když jsem něco říkala o válce, tak samozřejmě, že jsem taky zabrousila do svých zkušeností.

P: Vy jste vystudovala Filozofickou fakultu a s tím jste učila.

VŠ: S tím jsem učila, jenže jsem se dostala nejdřív na základní školu a pak jsem se teprve dostala. nejdřív na druhý stupeň základní školy, jenže to byla ta 4., 5., potom jsem se dostala do tý vyšší a potom až.. to bylo dost dlouho, jsem takhle byla, pak jsem se dostala na gymnázium. „nerozumím“ na průmyslovku.

P: Slavili jste doma, vy jste říkala, že měl rád Židy, váš manžel, slavila jste nějaký svátky?

VŠ: Ne, neslavila. Chodila jsem na „Roš ha-šana“ a Jom kipur, to jsem chodila do synagogy, ale jinak jsme neslavili.

P: Šabes, nic takovýho.

VŠ: Ne.

P: A co dělal vlastně váš muž, čím se on živil?

VŠ: On byl, v Pragovce pracoval, tehdy to bylo v Pragovce jako „inženýr“.

P: A měli jste auto?

VŠ: Ne. Jo, měli, ale až později.

P: Měli jste nějaký přátele? Přátelili jste se se Židy jenom, měla jste v tom nějaký výběr nebo vám to bylo jedno? Prostě to byli kamarádi.

VŠ: Židů tolik nebylo. Myslím, že o té Hance Vosátkové jsem mluvila.

P: Jestli to židovství bylo nějaký kritérium pro vás, proč se s tím člověkem třeba přátelit víc než s někým, kdo Žid nebyl.

VŠ: Takovou nejlepší přítelkyní byla Hanka Vosátková, to jsem, myslím, ani neříkala. Ona žila ve smíšeném manželství, její muž byl lékařem v Jindřichově Hradci, oni se rozvedli a ona tedy musela jít za války do koncentráku, byla v Terezíně. A její syn byl v rodině mého muže, takže takto jsme se přátelily. Potom ona odešla do Ameriky, tam měla syna, on emigroval, v 47. odešel teda legálně, Hanka ho poslala do nějakého kurzu, aby se naučil řeči a poznal svět. Potom, to bylo někdy.. 80.. já si přesně ten rok nepamatuju, nejdřív tam odjela na návštěvu, a to si taky pamatuju, jak se toho velice bála, protože ho opustila jako velice mladého a už byl ženatý a měl dítě, když se s ním měla zase setkat.

P: A oni spolu nebyli v žádném kontaktu?

VŠ: Byli. A Hanka tam jela na rok nejdřív, potom se vrátila a zase řekla, že teda pojede a nevrátí se, jenže pak přišel rok 1968, ona už měla zakoupenou letenku.

P: Takže v 60. tam nejdřív odjela a ..

VŠ: V 60. tam odjela a to se vrátila, kolem pětadesátého roku, myslím, že to bylo. A v tom 68. už tam zůstala, pak onemocněla a zemřela. Já když jezdím do Ameriky, tak „nerozumím - jezdím k jejímu synu“.

P: Ten bydlí kde?

VŠ: On bydlí v Utahu, Salt Lake City.

P: Kolikrát už jste byla v Americe?

VŠ: Asi pětkrát. V New Yorku se přeseďá, protože mám v NY zase nějaké přátele, tak většinou.. ale někdy taky jsem jela přímo.

P: Teď bych se zeptala na takovej zběžnej váš rodinný život s manželem a dětmi po té válce. Jezdili jste někde na dovolenou nebo měli jste nějakou chatu, jak to tady bylo zvykem?

VŠ: Jezdili jsme na dovolenou, obvykle do Krkonoš. Tam jsme vždycky jezdili.. tam pronajímali někdo pokoje v jedné chatě ve Svatém Petru a tam jsme obvykle jezdili. Předtím ovšem, ještě když byly děti docela malé, tak jsme jezdili do Chocně, můj muž je z Chocně. A to ještě žil jeho tatínek a sestra, ta potom zemřela a ten tatínek taky, takže potom jsme tam přestali jezdit. A

potom jsme jezdívali do Krkonoš, až do té doby, když můj muž měl infarkt, to bylo v roce.. začátkem 60. let.. pak jsme si koupili chatu, právě proto, že tedy ty kopce jsme si museli odříci. Koupili jsme si chatu na Sázavě, to místo se jmenuje „Samopře“, je to mezi městem Sázavou a „Ledečkem“, nad jezem. Tam jsme jezdívali, muž tu chatu měl moc rád, já ne tak moc, protože.. bylo tam všechno krásný, koukala jste na jez, kolem nás nikdo nebyl, ale byla jsem tam sama. Tam nebyly chaty kolem, to nebyla žádná osada a můj muž mi vždycky říkal, když jsem zabručela, tak říkal - to chceš, aby ti koukali do talíře, tak jsem uznala, že nechci, aby mi koukali do talíře, takže jsme tu chatu měli. Když potom můj muž umřel, v 1981, tak jsem tam přestala jezdit. Můj syn se tehdy rozvedl a taky tam nejezdil, protože můj syn měl tu chatu vždycky moc rád. tak jsem si říkala - tak já tu chatu pronajmu nebo prodám. A můj syn mě hrozně žádal, abych ji neprodávala, tak jsem ji neprodala a potom, když se podruhé.. tedy on žije s přítelkyní, tak od té doby on tam jezdí, moc to vylepšili, je tam elektrika, je tam komfort a já ta jezdím poměrně málo, mně tam ten můj muž chybí. Ještě když jsem měla „Blekinku“, pejska. Oni mají tedy pejska, když tam jsem, tak jejich Besinka tam je se mnou, ale je to trošičku.. člověk je tam sám, tam na mě víc padá to, že jsem tam sama, než tady.

P: A on má děti, syn?

VŠ: Nemá. Tak se mně „nerozumím“ jedny známé, to jsem se tedy vlastně přes nějakého vzdáleného příbuzného z Košic, jenž studoval tady na medicíně, už ji pomalu končil, a ten mě seznámil se svou přítelkyní, oni se potom rozešli, ale já mou přítelkyní byla do konce jejího života a ta mi moc chybí. Pak je to „Duca“ v Bratislavě, která je daleko, dneska už to jezdění pro ni není snadné, ještě nějaké přátele jsem měli.

P: Slavili jste spolu třeba Silvestra, s těmi kamarády?

VŠ: Ano, to jsme slavili obyčejně. Právě s těmi „Matějcovými“, o nichž teď jsem mluvila. Máme děti ve stejném věku přibližně, dokonce Helena a Jana jsou od sebe snad týden, takže bylo hodně těch styčných bodů. Ona byla lékařka, její muž byl právník. Pak s jednou...

P: A ti „Matějcovi“, to nebyli Židi.

VŠ: Ne, to nebyli. Ale říkám, poznala jsem je přes.. teda Anču jsem poznala přes.. ale podle mého názoru Anča opravdu byla jedna z těch, která nebyla vůbec antisemitka, měla víc těch židovských přátel. A potom ještě taková dobrá přítelkyně dodnes je jedna z těch kantorek, s kterými jsem učila „Hanka“, s tou se scházíme a chodíváme...

P: To je ta Vosátková?

VŠ: Ne, ta je zase jiná. Já jsem měla „na Hanky nerozumím“. A pak Hanka „Proprová“, o té jsem, myslím, mluvila asi v té knížce, když tam říkám, možná, že jsem ji tam přímo nejmenovala. V Lodži byly takzvané „gasküche“, protože nebylo palivo a chodilo se vařit a ohřívat vodu. A v té jedné.. tam, kde my jsme bydleli, tak tam na jednom rohu a na druhém, byly tam dvě „gasküche“, shodou okolností já jsem vždycky chodila do té jedné. A do té druhé já jsem, nevím proč, nikdy nešla. A vím, že maminka mi vyprávěla, že tam je jedna mladá dívka, Polka, samozřejmě polská Židovka, která je k ní moc hodná. „nerozumím“. A protože samozřejmě nebylo tak lehké pro ty přistěhovalce, kterými jsme byli, v tom prostředí mně každý dával... mnoho lidí si zachovalo takovou určitou nenávist dokonce, „řekla bych“ vůči Polákům. Já ne, já vůbec nemám tenhle pocit

nikdy, takže maminka říkala, že tam je taková velmi hodná dívka, která ji vždycky pustí k tomu plameni, nenechá ji tam zbytečně čekat a tak. Já jsem ji nikdy nepoznala. A jedno, to bylo Honzovi tak.. ještě mu asi nebyl rok nebo rok asi, jsem jela s kočárkem, bydlela jsem ve Vršovicích, a najednou mě někdo osloví, jestli nejsem Pollaková, jestli jsem nebyla v Lodži. A byla to ta dívka, o které maminka mluvila. Ta mě poznala podle mé maminky. Já nevím, proč, já jsem víc podobná tatínkovi, ale jsou asi určité rysy, které ten druhý člověk pozná. A my jsme se přátelily až do té doby, dokud „Hanka nerozumím zemřela nerozumím“. „Při náletu zemřela.“ Jako rodiny jsme se moc nepřátelili, protože její muž byl takový.. no prostě s mým mužem ani se mnou si moc nerozuměl. Byl takový trochu podivín. Takže já jsem s Hankou se přátelila, ona k nám chodila, já jsem tam chodívala, já jsem dokonce některý ty jejich děti učila a vím o nich dodnes.

P: Takže vaše děti uměly perfektně anglicky odmala?

VŠ: Já jsem učila své děti anglicky, děti i vnuky.

P: A vychovávala jste je v nějakých židovských tradicích?

VŠ: Ne, to ne. Ale věděli, ano, když se zeptaly.. jednou se mě vnuk zeptal, ještě byl malej, co to jsou Židi. A já jsem řekla - tak se na mě podívej, jsem jiná než někdo jinej?

P: Ještě mi řekněte, jak jste na tom byli, jak jste byli situovaný třeba finančně?

VŠ: Měli jsme dva platy, takže v té době to bylo poměrně dobré. Můj muž neměl špatný plat, ale ne nějaký.. ne, nehladověli jsme, měli jsme všechno, co jsme potřebovali.

P: Mám pocit.. ve 48. vznikla Izrael, že jo?

VŠ: Ano. A já jsem si dopisovala celý čas s tou svou tetou, kterou jsem potom.. to jsem vám, myslím, vyprávěla, jak jsem ji navštívila rok po manželově smrti.

P: A to byla teta.. jak se jmenovala?

VŠ: Byla tam „Böži“, to je Alžběta.

P: A byla jste ráda, že Izrael vznikla? Měla jste z toho radost nebo jste se o to nezajímala.

VŠ: To ještě tady „Böži“ byla, myslím. Oni odešli ve 48. To bylo těsně po únoru. Já nevím, já jsem to snad až tak.. já jsem nikdy nebyla sionistka. Ani tedy moji rodiče.

P: Vůbec jste neuvažovala, že byste tam šla bydlet, žít.

VŠ: Ne, můj muž pak p roce 1968 o otm uvažoval, já jsem mu to rozmluvila, ale já jsem o tom. já jsem tomu nikdy „neuvěřila“. Víím, že teta „Böži“ chtěla, abych jela s ní, protože to byla doba ještě, když jsem se svým mužem chodila, byla tuze zamilovaná.

P: Co se vám na něm líbilo, proč jste si ho brala? Čím vás zaujal, po všech těch vašich zkušenostech.

VŠ: To je dost těžká otázka. Měla jsem ho ráda.

P: Pak jestli jste nějak vnímala izraelský války.

VŠ: Ano, ty jsem vnímala.

P: Psalo se tady vůbec o tom? V českých novinách.

VŠ: Já teď přemýšlím, ale myslím, že se psalo. Asi.. tak jistě, tendenčně, oni byli ti, kteří zapříčinili, kteří napadli a tak.

P: Byla jste v Izraeli? I před 89. nebo až po revoluci?

VŠ: Byla několikrát. Myslím, že jsem vám to vyprávěla, že jsem byla v tom roce.. rok po manželově smrti, jak jsem dostala to povolení, tak to jsem byla, to bylo poprvé, a potom podruhé jsem tam byla v tom.. obec dělala ten zájezd a pak jsem tam byla určitě ještě asi třikrát. Žije tam ještě syn toho jednoho mého bratrance, ten má velkou rodinu, 6 dětí, ale jeho žena neumí „nerozumím“, „on“ umí maďarsky i česky i slovensky, s dětmi se dorozumím anglicky, ale s ní je to těžší. Jinak já spíš tam jezdím za těmi.. hlavně za tou jednou z těch.. ony si tak říkají „děvčinta z Halstadtu“, děvčata z Meziměstí. Bohužel, dneska „nerozumím“.

P: Vy jste vstoupila do strany potom později?

VŠ: Já jsem vstoupila do strany, to bylo v 60. letech, víceméně muž mě k tomu přiměl, protože...

P: On tam byl od toho 48.?

VŠ: On tam byl po 48. A já jsem po tom 60. roce, nevím přesně, který rok to byl, ale pak jsem se hned dostala na gymnázium. Tak pak to najednou šlo, předtím jsem...

P: A po 68. jste tam taky byli.

VŠ: Po 68. nás vyhodili. Jsme byli vyloučeni oba, můj muž i já.

P: A zůstala jste na gymnáziu? Nebo to jste byla na tý průmyslovce?

VŠ: To jsem byla na tý průmyslovce, zůstala jsem tam do 70. roku, to mě nejdřív přeložili na jinou školu a v 70. roce.. ne, to bylo asi dva roky potom, nejdřív to vyřešili jenom tím, že mě přeložili, a potom, asi 1971 nebo 1972 mě.. to jsem učila v Ječnu a přišel jednou ředitel a že se nedá nic dělat a já jsem říkala tehdy, když ten výnos o tom, že kdo má dvěstěpětapadesátku nebo já jsem spíš dospěla do toho věku, že jsem mohla použít tu dvěstěpětapadesátku a jít do důchodu.

kazeta 1, str. B

VŠ: Tak jsem jim to podepsala s tím, že půjdu do důchodu, ale že tam jdu nerada. A je zajímavý, jak se našly všechny ty moje.. nebo aspoň některé doklady po 89., jak jsme dostali zpátky, „tenhle doklad tam měli“. Samozřejmě co pan ředitel stopil, je jasný, že jsem to tak formulovala, proč bych tam psala, že chci do důchodu.

P: Četli jste.. měli jste nějaký cesty, jak se dostat k nějaký samizdatový literatuře nebo byli jste v nějakým styku s disidentským prostředím?

VŠ: Něco se dostalo sem.

P: Poslouchali jste Svobodnou Evropu?

VŠ: Jistě, kdo neposlouchal. Já musím říct, že my jsme radši poslouchali BBC než Svobodnou Evropu.

P: Takže když přišel 89., tak předpokládám... teď už by mě jenom zajímalo, předpokládám, že vaše reakce na 89. byla pozitivní, že jste z toho měli radost.

VŠ: Jistě.

P: A jste zklamaná z toho, co přišlo po revoluci nebo ne?

VŠ: To je zase těžká otázka. Nechtěla bych, aby bylo to, co bylo předtím. Chtěla bych, aby to bylo lepší, aby to bylo slušnější, tak asi jak si to člověk představoval.

P: Máte nějaký.. vaše děti byly v tom věku, že mohly být na Národní v 1989?

VŠ: Ne, to už Helena přece měla děti. Zuzka se narodila 1981 a Ondra 1986, oni jsou pět let od sebe.

P: A pamatujete si, jak jsou různý takový zážitky, jako spousta lidí si pamatuje, co konkrétně dělalo, když se dovědělo, že zemřela Lady Diana a tak, tak pamatujete si, co jste dělali, když jste se dověděli, co se na tý Národní děje? To jste se asi dověděli z rádia. Asi jste museli být v šoku, ne?

VŠ: Já se to dověděla z rádia. No v šoku.. v napětí určitě, člověk čekal, co z toho bude.

P: Změnil se nějak váš život po 89.? Máte pocit, že se nějak změnil?

VŠ: Já už jsem byla předtím v důchodu. „nerozumím“ že jsem mohla vyjet, že jsem byla v Izraeli, byla jsem v Americe, což jsou dvě velmi důležité věci. „nerozumím“ se rozčiluje, že jsem „nemohla jet předtím“.

P: Ale teď se člověk rozčiluje tak jako zdravě.

VŠ: No zdravě.. rozčiluje se. Je to člověku velice líto a já často říkám, a teď nemyslím ta léta poválečná, ale myslím ještě za války, jak jsme si představovali, jaký ten svět bude. Jak bude spravedlivý, jak nebudou žádné války, přece po téhle zkušenosti se tyto věci už nemůžou opakovat. To jsme si pořád říkali - jestli se dožijeme, to jsme nevěděli, ale s tím jsme počítali, že když se dožijeme, tak ten svět bude krásný. Takže to je to určit zklamání, že lidstvo je nepoučitelné.

P: Začala jste nějak víc chodit na obec třeba?

VŠ: Ano.

P: Vy jste předtím byla přihlášená na obci za členku?

VŠ: Já jsem byla přihlášená.. v 80. letech jsem se přihlásila.

P: A chodíte tam třeba na ššábesový večere?

VŠ: Nechodím. Na svátky velký.

P: A jezdíte s nimi na výlety některý?

VŠ: Taky jsem s nimi byla, ale oni to teď moc nedělají. Vy myslíte ty pobytový? Ne, to jsem nebyla. Ještě jsem zapoměla jednu známou, Židovku, „Magda Benešová“. Ta taky už zemřela. Jsou to většinou, bohužel, člověk zůstává v tomhle věku sám, to je to nepříjemné. Jedna z nepříjemných věcí stáří.

P: Ještě se zeptám, vy jste dostala určitě nějaký kompenzace ze všech těch fondů, co tady byly, tak to bylo asi příjemný, ne, i když to bylo úplně pozdě, ale bylo to fajn.

VŠ: Jistě, hlavně protože je to takhle pravidelné. Dá se na to spolehnout.

P: A teď jenom uděláme ty fotky.

VŠ: Tak tady vám dávám ta jména. Nejstarší byl Izidor, to je i česky, myslím. Sereny je Serena, taky existuje, Irma, to myslím, že taky, Kálmán je Koloman, Ica je Ilona, což jsem netušila, a Šári je Šarlota. Helena, to byla moje maminka, a tady jsem napsala (pozn. Pavly - Pišta).. to je bratranec, sem patří Mikláš, což je Mikuláš. Zajímavý je, že já si občas ty dva pletu, protože oba krásně zpívali. Oba žili potom v Budapešti.

P: Ica, Helena, Bőži tam byla, Mikláš a Mancy.

VŠ: Bőži je Alžběta a Mancy je Marie. Tak pod těmi českými.

P: Já se podívám na to, co byste mi půjčila.

VŠ: Je to 4. třída židovské obecné, tedy židovské lidové školy v Žilině a je to rok 1934. „nerozumím“ nás učil i ve třetí třídě. V pátý jsme měli Brunera, a to byl nějaký „Goldberger“ nebo který nás měl ve 4. třídě. To byla velmi dobrá škola, tam chodili nějakí Nežidé. V Žilině jsme byli... no my jsme všude byli tak asi 4-5 let, víc ne.

P: Vy jste teda druhá z pravý strany toho ředitele.

VŠ: Ano a vedle je ta moje přítelkyně „Duca“. To je Magdaléna.

P: Měli jste tady už v té škole nějaký lásky?

VŠ: Ale jistě, teď ho nemůžu najít. Já jsem si na to vůbec nevzpomněla.

P: Tahleta holčička vypadá velmi nežidovsky.

VŠ: To nemusí být, já jsem jednu takovou.. ta nechodila se mnou, ta byla starší, Neubauerová, ta zahynula, ta byla přesně takový typ. Blondýna, copy nosila, to není podmínka.

P: A to fotil asi nějaký fotograf školní? Koukám, jak máte pod sebou ty deky, jak tam seděj ty děti, tak mají pod sebou dečky.

VŠ: Asi jak se třídy vždycky fotily. Ano. Tohle byl „Fábry“, ten žil potom v Praze, k jeho mamince jsem chodila na francouzštinu. On neměl vlasy. Už takhle malej, mu vypadaly nějak. „Byl“ nějak nemocnej, ale to byla nějaká... Myslím, že byl lékař, je pochovanej na židovským hřbitově. Já si marně vzpomínám na to jméno, toho kluka, „Jančí“ se jmenoval, Janko.

P: A ta vaše kámoška, ta se příjmením jmenovala jak?

VŠ: Robinsonová. Možná tady bude mít.. asi k těm jejím osmdesátinám chtějí udělat výstavu zase. A ona taky vyšla knížka Zamilované obrázky, Zazděné obrazy, ona byla někdy v těch 80. letech, ne to bylo dřív, byla v Izraeli a byla tam vyslaná nějakou agenturou, ne českou, a fotila tam. A předmluvu k té knížce jí měl napsat Lustig. A ta předmluva i ty fotky se ztratily. Potom úplně náhodně nějaká příbuzná Oty Pavla se zmínila někde v nějakém rozhovoru, já už přesně nevím, že ty fotky byly zazděny u nich na chatě, i s tou předmluvou. A to se našlo, ta výstava byla v Bratislavě, v Židovském muzeu, a je to zase úplně jiný Izrael, protože to muselo být před rokem 1986. Nebo kolem roku 1986, protože potom už nemohla jezdit. Byla výstava a je to knížka. Ona byla i v Osvětimi jednou fotit a my jsme spolu bydleli, v těch Stromkách, než já jsem se vdala, pak ona zase odešla do Bratislavy.

P: A ona je stejnej ročník asi.

VŠ: Je stejnej ročník, ona je květnová, já jsem zářijová.

P: A vy jste spolu prošly i těma táborama?

VŠ: Ne. Ona prošla Osvětimí a pak se dostala zase nějakými cestičkami do Bergen-Belsenu a tam byla osvobozena. Si vzpomíná, že když se probudila v nemocnici v bílé posteli, tak si říkala, že je v nebi. Že nějak omdlela.

P: Našla jste ho?

VŠ: Ne, já si nevzpomínám, myslím, že měl brýle. O tom vím, že ještě žije, někde venku. Vezmeme to spíš od konce. Takže tohle je tatínek za 1. světový války.

P: To je dvojka. On má uniformu. To byl jako normální voják, povolanej.

VŠ: Myslím, že byl důstojník, protože měl vysokou školu. Tady je ještě mladý, tatínek byl rozený 1884.

P: A z kterýho roku je ta fotka?

VŠ: To já nevím. Tady je „zu eineramen“ napsáno, k zarámování. Někdy za války to musí být. Byl na italské frontě.

P: Teď vezmeme další. Tak to je trojka.

VŠ: Tohle je maminka, první zleva, vedle ní je Šarlota a z levý strany dole je to Ica, to je ta Ilona, a tohle je Alžběta, Bůži, úplně vpravo. A ta uprostřed dole je nějaká přítelkyně. Ani nevím, kolik jim tehdy mohlo být. Já bych řekla, že to je někdy tak po první světový válce. Až teta Bůži mně dala, já jsem je neměla tyhle fotky, žádný. To bude nějaký košický studio, určitě, to bylo v Košicích.

P: Tak, 4. fotku.

VŠ: To jsou zase holky. Zleva je to Mancy, ta Marie, pak je Alžběta, Bůži, a to je Ica, Ilona. Ano, to je jasně později. To budou 20. léta. Předpokládám, že to bylo taky v Košicích, protože obě tyhle tety žily v Košicích. Jestli tam ještě žila Bůži.. možná, že Bůži už žila v Bratislavě, to nevím přesně.

P: A ta Bőži se narodila kdy?

VŠ: Myslím 1902, tuším. Rozená byla Paszternáková a pak se jmenovala „Schafferová“.

P: A provdala se někdy ještě před válkou?

VŠ: Ano.

P: A ona neměla vlastní děti?

VŠ: To jsem vám taky vyprávěla, ne, oni neměli děti, ona měla děti moc ráda, mě měla ráda jako svou dceru a já jsem jí vždycky říkala, že to je moje druhá maminka. Já jsem ji měla moc ráda a taky jsem si s ní dopisovala až do konce jejího života.

P: A ona měla nějaký zaměstnání nebo vystudovala něco?

VŠ: Předpokládám, že měla nějakou obchodní školu a byla zaměstnaná, pracovala jako účetní ve firmě s elektrickými spotřebiči v Bratislavě, „Süč“ se jmenoval její šéf a ta firma jak se jmenovala, na tu si nevzpomenu.

P: A ona byla taky v Osvětimi?

VŠ: Ne, ona byla někde v Novákách, na Slovensku oni byli a potom, když vypuklo povstání, tak se skrývali po těch horách slovenských. S manželem, zachránili se tedy oba a 1948 odešli oba do Izraele.

P: Tak můžeme na pátou fotku.

VŠ: Hádejte, jak to asi může být stará, copak já vím? Je to Bratislava, to jsem já, tři roky mi můžou být. V tom tmavém je maminka, v tom bílém je teta Bőži. A ten pán nevím, já v něm nikoho nepoznávám, to není „Vili“, manžel tety Bőži.

P: Viliam Schaffer se jmenoval? A kde tohle je, to je Bratislava? To jste šli na nějakou nedělní procházku nebo co.

VŠ: To je v Bratislavě, to je nějaká pekárna asi.

P: A v kolikátých letech to může být focený?

VŠ: Já jsem 1924 rozená, tak to mohlo být tak 1927.

P: Tedko šestou, piknikovou. Zleva od toho pána je tam kdo?

VŠ: To je manžel tety Bőži... tohle je teta Bőži, ta uprostřed, co se kouká jinam. Úplně vlevo je její manžel, vedle ní je Koloman a mezi nimi je Ica a její muž a to je ta Mancy. A tohle musela být 30. léta. To je na nějakém výletě, maminka tam není, takže to asi bylo někde.. nevím.

P: Takže zleva, vlevo je manžel Bőži, tohle je Ica, tady je Koloman, Bőži, tohle je manžel tý Icy, a Marie, Mancy.

VŠ: Já si nevzpomenu na jméno toho Icyna manžela, příjmením se jmenoval, myslím, Klein.

P: Taky to byl Žid. A oni měli děti?

VŠ: Taky neměli děti.

P: A o těch sourozencích maminky povídáte v tom vyprávění, co se s nimi stalo za války, v tom muzeu?

VŠ: Ale tam jsem to říkala.

P: Tak teď sedmičku.

VŠ: To jsou taky 30. léta. Zleva je maminka, babička - její máma, dědeček - její táta a můj táta. Táta byl malej, ano. Já jsem po něm malá. Já jsem byla strašně nešťastná, že jsem „moc nevyrostla“. Já jsem skutečně byla velice malá, děti si na mě ukazovaly, že už chodím do školy, a já jsem tehdy nechtěla do školy potom chodit. Byl to můj celoživotní handicap, můj celoživotní mindrák, až teď je mi to úplně jedno. Moc jsem se kvůli tomu trápila.

P: A kde to je?

VŠ: To jsou Mariánské Lázně, kolonáda asi. To jsme asi na nějaký dovolený, ano, tam naši jezdili... zapoměla jsem říct, že tatínek k těm... toho jednoho velkého koníčka, a to bylo fotografování. To už je koníček, který já si pamatuju taky dobře.

P: A taky vás to chytlo, to focení? Dělala jste to někdy?

VŠ: Fotila jsem, takhle když jezdím, tak jsem dost fotila. A minulý rok jsem měla nějakou depresi a vyhodila jsem spoustu fotek, měla jsem jeden kufr plný jenom z těch cest po Americe. Jsem říkala, ať to nemusí vyhazovat děti. To byla spíš krajina než... já jsem měla hezký fotky.

P: Teď vezmu osmičku.

VŠ: To je ta teta Mancy, to jsou 30. léta, tak kolem roku 1935. Uprostřed teta Mancy, to je Duca, to jsem já a to je moje maminka, tady vzadu s tou kabelkou. Je to někde pod Rozsutcem, to je Malá Fatra u Žiliny, jak je Terchová, já myslím, že je to někde pod Rozsutcem. Tam jsme na nějakým výletě.

P: Co to máte za kolo, čeho se to držíte?

VŠ: To byla taková... tím se házelo. To bylo místo talíře. Jsme blbli. Tu fotku dělal tatínek.

P: Devítka.

VŠ: Tuhle taky dělal tatínek. Maminka u nás v obýváku v Žilině, čili to mohl být tak ten rok 1935.

P: A tyhle dva obrázky dole, to jsou vás děti?

VŠ: Ne, já mám dojem, že to byly takový gobelíny dva, pokud se pamatuju.

P: A tyhle obrazy jste s sebou brali všechny, když jste se stěhovali, nebo to patřilo k tý...

VŠ: Ne, to se samozřejmě stěhovalo. Všude vždycky.

P: Koukám, tady krajkovéj ubrus.

VŠ: Ano, ještě jsem měla takhle ten jeden, co dělala maminka, která si myslím, že ho dokonce... tenhle asi nedělala, maminka spíš háčkovala, pletla, jinej, ten je moc hezkej, mám ho tady někde. My jsme měli, myslím, 4pokoj, to bylo v tom domě přímo, kde byl ten tatínkův úřad, tam jsme měli 4pokojovej byt, moc hezkej. V Žilině jsme byli všichni moc rádi. Maminka tam měla společnost, právě s „výjimkou“ tý Ducy, ony se přátelily celý rodiny. A Prešov, to už jsem taky říkala, to už nebylo ono. A Bratislavu jsem měla moc ráda, i když jsem tam tedy byla jenom do třetí třídy, třetí třídu už jsem dělala v Žilině. Na to jsem si pamatovala, ačkoli když jsem tam přišla po válce do Bratislavy a šla jsem se podívat, kde jsme to bydleli, tak mi to připadalo, že tam byl takový obrovský dvůr, a on ten dvůr je takový malý. A ty vzdálenosti byly najednou malý.

P: Desítka.

VŠ: Tady jsem s tatínkem já, to mám ten fajnověj účes.

P: To je z kterýho roku, myslíte. To vám tu může být tak osm?

VŠ: Asi tak. Je to u téhož křesla pravděpodobně nebo u druhého, který bylo naproti. Ty křesla jsme taky stěhovali. To je určitě v Žilině.

P: Myslíte, že tohle fotila máma?

VŠ: To je možný, že to tatínek dělal samospouští. Protože tatínek někdy dělal samospouští ty fotky. To nevím určitě.

P: Mazlil se rád táta?

VŠ: Táta ne, máma jo. Maminka jo, Bůži ano, a ty tetky moje, ty ano. Tatínek byl takovej, že pohladil, to jo, ale na nějaký... možná že si to tak nepamatuju, asi jo, měl rád, když jsem k němu přišla a sedla jsem si mu na klín. A na ty šaty si taky pamatuju, byly takový kostkovaný a měly „tadytu“ velikánskou mašli. To muselo být někdy na obecný, to znamená, já jsem tam obecnou dělala 3., 4., 5.

P: Jedenáctka.

VŠ: Tohle mohl být tak rok 1939-40 a je to... maminka stojí za mnou, vlevo v těch pruhovaných šatech jsem já, protože jsem se opalovala na terase, samozřejmě, a to je ta paní Heřmanová. To je ta paní Heřmanová, jak ji znáte. Ona byla... příbuzná, to byla sestřenice mýho tatínka.

P: Takže ona byla ve věku maminky?

VŠ: Ne, ona byla mladší. Ona už byla vdaná. Já tam mám ještě jednu fotku v té době, to taky dělal tatínek. To jsem já, tady je tatínek, tadyhle je Máňa Benešová a tohle je její bratr, ten zahynul. Tohle je tatínkův bratranec. Takže ona nebyla sestřenice, protože Emil byl bratranec, čili ona byla od tátovy sestřenice dcera. To byla krátce vdaná. Tohle je na terase našeho bytu, když jsme bydleli v těch Stromkách. To je v Praze. To mohl být rok 1939-40. A teď si říkám, možná že to táta nefotil, že to fotil Mánin manžel, si myslím. To asi bude, tak proto tam není.

P: Takže jedenáctku nefotil táta, ale Mánin manžel. To byl ten Klein? Ne, to byl Icy manžel.

VŠ: Mánin manžel se jmenoval Heřman, Herman vlastně. A potom podruhé se vdala a ten měl taky jméno Herman. Tak se jmenoval Heřman tedy. Byli nějak příbuzní, byli nějak příbuzní taky s Ljubou Hermanovou.

To je ve Špindlu, v tom Svatým Petrovi, jak jsme jezdili. A tu Duca ofotila, mám ji tam za rámečkem, byla jediná, než jsem ještě dostala potom nějaké zpátky.

P: Tohle teda na to kořenu, to je po válce, kdy asi, to už jste byli svoji? Kdo to vlastně fotil?

VŠ: Ano. Samospoušť, to bylo ještě než jsme se vzali, to vím, to bylo ve Špindlu na kameni. Tak asi to bylo ještě předtím, než jsme se vzali, na dovolený jsme vždycky jezdili i s dětmi. Je možný, že to mohl být ten rok 1950, ještě než jsme měli děti. Napište 50. léta.

P: A nějakou současnou fotku vaši byste měla? Ještě se zeptám, vy jste dělala rozhovor pro muzeum, a to jste dělala asi tak 1995? Nevíte, devadesátý léta.

VŠ: Já jsem si vzpomněla, já tu mám ještě pasovku.

P: A oslovili vás třeba od Spielberga, jak to natáčeli? To bylo taky někdy v 90., na začátku 90. let?

VŠ: Ano, to jsem taky dělala. Ten rok si přesně nepamatuju.